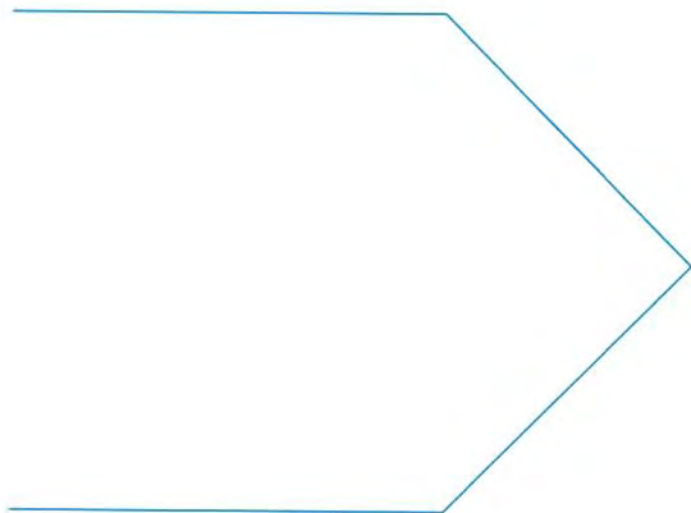

Druk Nr 75/2020
z dnia 1 kwietnia 2020r.

20

19

PROGRAM WSPIERANIA RODZINY W ŁODZI 2018 – 2020

*Sprawozdanie z realizacji
za 2019 rok*

Spis treści

Spis treści.....	2
Wstęp	7
Wprowadzenie	8
1. Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia, opłaty za posiłki w szkole, przedszkolu	10
a. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 - Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia.....	10
b. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 - prowadzenie jadłodajni, kuchni społecznych dla osób z problemem alkoholowym i członków ich rodzin (dorosłych i dzieci)	11
2. Zapewnienie potrzeb mieszkaniowych	12
a. dodatek mieszkaniowy	12
b. Programy osłonowe dla najemców i użytkowników lokali mieszkalnych wskazane w Uchwale nr XXIV/572/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020, zmienioną Uchwałą nr XLV/1183/17 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020.....	13
Cel I. Odpracowanie zadłużenia na podstawie Zarządzenia Nr 8764/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 26 czerwca 2018 r. w sprawie wprowadzenia możliwości spłaty zadłużenia z tytułu korzystania z lokali mieszkalnych stanowiących mieszkaniowy zasób Miasta.....	13
Cel II. Możliwość rozłożenia zadłużenia na raty, odroczenia terminu płatności lub umorzenia na podstawie Uchwały Rady Miejskiej Nr XCIX/2031/14 z dnia 12 listopada 2014 roku w sprawie określenia szczegółowych zasad, sposobu i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty należności pieniężnych mających charakter cywilnoprawny, przypadających Miastu Łodzi lub jego jednostkom podległym, warunków dopuszczalności pomocy publicznej w przypadkach, w których ulga stanowić będzie pomoc publiczną oraz wskazania organu uprawnionego do udzielania tych ulg	14
Cel III. Obniżka czynszu z tytułu niskich dochodów (liczonych procentowo do wysokości najniższej emerytury obowiązującej w dniu złożenia wniosku).....	15
Cel IV. Rozwój systemu zamiany mieszkań	15
c. dodatek energetyczny.....	17
3. Zapewnienie odzieży i obuwia dostosowanych do pór roku	18

4. Korzystanie z nieodpłatnych usług ochrony zdrowia, zakup leków, zakup podstawowych środków higieny osobistej Program „Apteka Komunalna”	18
5. Zapewnienie opieki przedszkolnej, udzielanie pomocy na wydatki związane z realizacją obowiązku szkolnego	19
a. Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym.....	19
b. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	19
1. Wsparcie umiejętności administrowania zasobami lokalowymi i budowania przyjaznej przestrzeni, wsparcie umiejętności funkcjonowania w kontakcie z instytucjami	22
Aktywizacja społeczna	22
2. Wspieranie umiejętności niezbędnych do poruszania się na rynku pracy	22
a. Kształcenie ustawiczne, podnoszenie kwalifikacji, współpraca z pracodawcami, dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy.....	22
b. Aktywizacja zawodowa w ramach uczestnictwa w Klubie Integracji Społecznej	23
c. Aktywizacja zawodowa poprzez uczestnictwo w Centrum Integracji Społecznej	23
3. Wspieranie roli rodzica w budowaniu zasobów wychowawczych i planowaniu rodziny, wsparcie w budowaniu dobrych wzorców w rodzinie	24
a. Organizowanie programów wspierających z zakresu podnoszenia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych dla rodziców dzieci czasowo umieszczonych w pieczy zastępczej oraz rodziców przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze.....	24
b. Prowadzenie jednostek specjalistycznego poradnictwa	25
c. Zapewnienie rodzinom opieki i wsparcia asystenta rodziny oraz pomocy pedagogiczno – psychologicznej.....	26
d. Zapewnienie rodzinom wsparcia przez rodziny wspierające	27
e. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	27
4. Wsparcie w kontrolowaniu niekorzystnych dla zdrowia zachowań, uzależnień, korygowanie zachowań szkodliwych dla zdrowia u dzieci, terapia, profilaktyka - uzależnienia behawioralne.....	28
a. Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Przeciwdziałanie Narkomanii	28
b. Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	28

Cel: I Realizacja w łódzkich szkołach oraz innych placówkach oświatowych programów profilaktyki alkoholowej, w tym nakierowanych na kształtowanie i wzmacnianie czynników chroniących przed podejmowaniem zachowań ryzykownych zgodnie z filozofią profilaktyki pozytywnej (m. in. budowanie konstruktywnych interakcji społecznych, poczucia własnej wartości i skuteczności, rozwój zainteresowań, identyfikacji z pozytywnymi wzorami i grupami odniesienia)	28
Cel: II Wspieranie działań promujących styl życia wolny od alkoholu, w tym także działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna)	29
Cel: III Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej	30
Cel: IV Prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży z grupy wysokiego ryzyka w ramach profilaktyki wskazującej.....	31
c. Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii	31
Cel: I Wspieranie inicjatyw promujących zdrowy styl życia wolny od narkotyków, w tym także prowadzenie działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna)	31
Cel: II Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej	32
Cel: III Prowadzenie działań edukacyjnych i socjoterapeutycznych dla młodzieży eksperymentującej i problemowo używającej narkotyki, w tym również tzw. "dopalacze" w ramach profilaktyki wskazującej.....	33
5.Wspieranie w konstruktywnym organizowaniu czasu wolnego i organizowania wypoczynku dla dzieci, wsparcie procesu edukacji i rozwijania zainteresowań u dzieci	33
a. prowadzenie placówek wsparcia dziennego	33
- placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczej	34
- placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczo-specjalistycznej.....	35
- placówka wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę	36

b. Realizacja projektu „Świetlice.Lodz”, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.....	37
c. Organizacja czasu wolnego, organizacja wypoczynku	38
d. Prowadzenie przedszkola dla dzieci z rodzin, w których występują problemy opiekuńczo – wychowawcze	39
e. Dodatkowe programy realizowane przez szkoły i placówki oświatowe – Jestem Kobietą, Nauczyciel – Lider – Mediator, Akademia Czasu Wolnego, Staś, Aktywizacja Społeczna Dzieci i Młodzieży – w zależności od możliwości finansowych Wydziału	40
f. Aktywizowanie dzieci i młodzieży do udziału w pozalekcyjnych zajęciach i imprezach sportowo – rekreacyjnych	41
g. Aktywizowanie dzieci i młodzieży, w tym niepełnosprawnej, do udziału w pozalekcyjnych zajęciach upowszechniających kulturę i sztukę.....	41
6.Wsparcie kształtowania służących zdrowiu nawyków w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, leczenie i korygowanie zaburzeń, terapia dla dzieci, konsultacje i profilaktyka zdrowia, wsparcie poprawiające samoocenę	42
a. Program wczesnego wspomagania rozwoju dziecka.....	42
b. Projekt Soboty ze Specjalistami.....	42
c.1. Promocja zdrowia - podnoszenie świadomości zdrowotnej mieszkańców Miasta oraz prowadzenie działań promujących zdrowy styl życia, adresowanych do dzieci, młodzieży	43
c.2. Promowanie odpowiedzialnych zachowań prokreacyjnych wśród osób małoletnich oraz profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową, w tym profilaktyka HIV	43
7.Kształtowanie umiejętności budowania wspierających i życzliwych relacji, umiejętności budowania więzi z innymi	43
Zadania statutowe szkół i poradni Psychologiczno-Pedagogicznych – pomoc psychologiczno – pedagogiczna, Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zapobiegania Narkomanii	43
8.Uczenie asertywnych zachowań i budowania poczucia bezpieczeństwa, ochrona własnej integralności.....	44
a. Organizowanie i prowadzenie zróżnicowanych form poradnictwa (m.in.: medycznego, psychologicznego, prawnego, rodzinnego, psychospołecznego, socjalnego, pedagogicznego), zajęć psychologa z rodziną w kryzysie oraz zapewnienie możliwości wykonania obdukcji lekarskich dla osób dotkniętych przemocą	44

b. Organizowanie i prowadzenie interwencji kryzysowej w sytuacjach przemocy w rodzinie ...	44
c. Wspieranie funkcjonowania telefonu Interwencyjnego dla osób dotkniętych przemocą i świadków przemocy w rodzinie.....	45
1. Tworzenie warunków do podnoszenia jakości funkcjonowania Zespołu Interdyscyplinarnego ..	47
2. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny.....	47
3. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników socjalnych.....	47
Cel I: Rozwój systemu opieki nad rodziną i dzieckiem.	48
Cel I: Rozwój systemu opieki nad rodziną i dzieckiem – budżet.	50
Cel II: Wsparcie roli i funkcji rodziny	52
Cel II: Wsparcie roli i funkcji rodziny – budżet	59
Cel III: Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny.....	63
Cel III: Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny – budżet.....	63

Wstęp

Zgodnie z art. 179. 1. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wójt składa radzie gminy roczne sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny oraz przedstawia potrzeby związane z realizacją zadań.

„Program Wspierania Rodziny w Łodzi” opracowany na lata 2018 - 2020 przygotowano w oparciu o art. 176 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1111 ze zm.). Przesłanką uzasadniającą formułowanie programu było konsolidowanie działań podejmowanych przez jednostkę samorządu terytorialnego przy współudziale innych podmiotów, dla których wiodącym celem jest podejmowanie inicjatyw wzmacniających zasoby rodzin.

Działania podejmowane w zakresie wspierania rodziny obejmują następujące cele:

1. Rozwój systemu opieki nad rodziną i dzieckiem. W zakresie wymienionego celu znajdują się działania instytucji i organizacji wspierające rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczej.
2. Wzmocnienie roli i funkcji rodziny. Wyznaczony cel obejmuje działania instytucji ukierunkowane na wspieranie rodzin w prawidłowej realizacji funkcji w rodzinie.
3. Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny. Wyznaczony cel obejmuje działania skierowane na podnoszenie kwalifikacji pracowników, jak również nawiązywanie współpracy przez instytucje, których celem jest poprawa jakości świadczonych usług.

Realizacja Programu podlega monitorowaniu i sprawozdawczości. Proces monitorowania z realizacji Programu dokonuje Zespół Monitorujący powołany zarządzeniem Nr 43/VIII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 30 listopada 2018 r. w sprawie powołania Zespołu ds. Monitorowania „Programu Wspierania Rodziny w Łodzi na lata 2018-2020”. Sprawozdania roczne, sporządzane przez poszczególnych realizatorów, zostają przedkładane koordynatorowi Programu, reprezentowanemu przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi, celem przedłożenia sprawozdania zbiorczego.

Wprowadzenie

„Program Wspierania Rodziny w Łodzi” opracowany na lata 2018 – 2020 integruje działania wzmacniające zasoby rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Zakres działań podjętych w Programie uwzględnia wskazane obszary wsparcia wynikające z przeprowadzonej diagnozy¹ potrzeb rodzin i obejmuje realizację zadań w szerszej perspektywie, uwzględniając zapisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Cele Programu wynikające z ww. ustawy nakładają obowiązek podjęcia działań w zakresie rozwoju systemu opieki nad rodziną i dzieckiem, wzmacnianiu roli i funkcji rodziny oraz na podejmowaniu działań w kierunku podnoszenia jakości i efektywności usług świadczonych dla rodzin. W zakresie celu pierwszego działania zapisane w Programie koncentrują się na wsparciu w zaspokojeniu elementarnych potrzeb, świadczonych głównie w formie świadczeń finansowych. Działania te służą tworzeniu warunków pozwalających na trwanie rodzin. W zakresie celu drugiego polegającego na wzmocnieniu roli i funkcji rodziny, działania uwzględnione w Programie obejmują kształtowanie prawidłowych relacji w rodzinach, uczeniu członków rodzin nowych konstruktywnych zachowań skutkujących pozytywnym odniesieniem do funkcjonowania całej struktury rodziny. Z kolei cel trzeci zawarty w Programie to działania zwiększające efektywność usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny w zakresie zasobów instytucji. Obszary niewystarczającego a oczekiwanego wsparcia formułowane przez badane rodziny lokują się głównie w zakresie oddziaływań wpływających na wypełnianie funkcji rodzin, w tym kształtowanie, wzmacnianie i budowanie zasobów indywidualnych rodziców i dzieci.

W związku z przeprowadzoną diagnozą rodzin i potrzeb w zakresie proponowanego wsparcia, przeformułowano zdiagnozowane obszary pomocy oczekiwanej na cele Programu, dostosowując zakres oddziaływań do zawartych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej obszarów działań. Najczęściej potrzeby rodzin obejmowały czynności w sferze zmiany zachowań i wsparcia w tym zakresie, uczenia się nowych umiejętności pozwalających na podniesienie jakości życia, a także poprawie relacji osobistych. Potrzeby rodzin obejmowały także wsparcie materialne, które odzwierciedlono w sprawozdaniu z realizacji Programu. Działania w ramach Programu realizowane były przez organizacje pozarządowe oraz jednostki miejskie, oferujące w ramach prowadzonych zadań różne formy wsparcia.

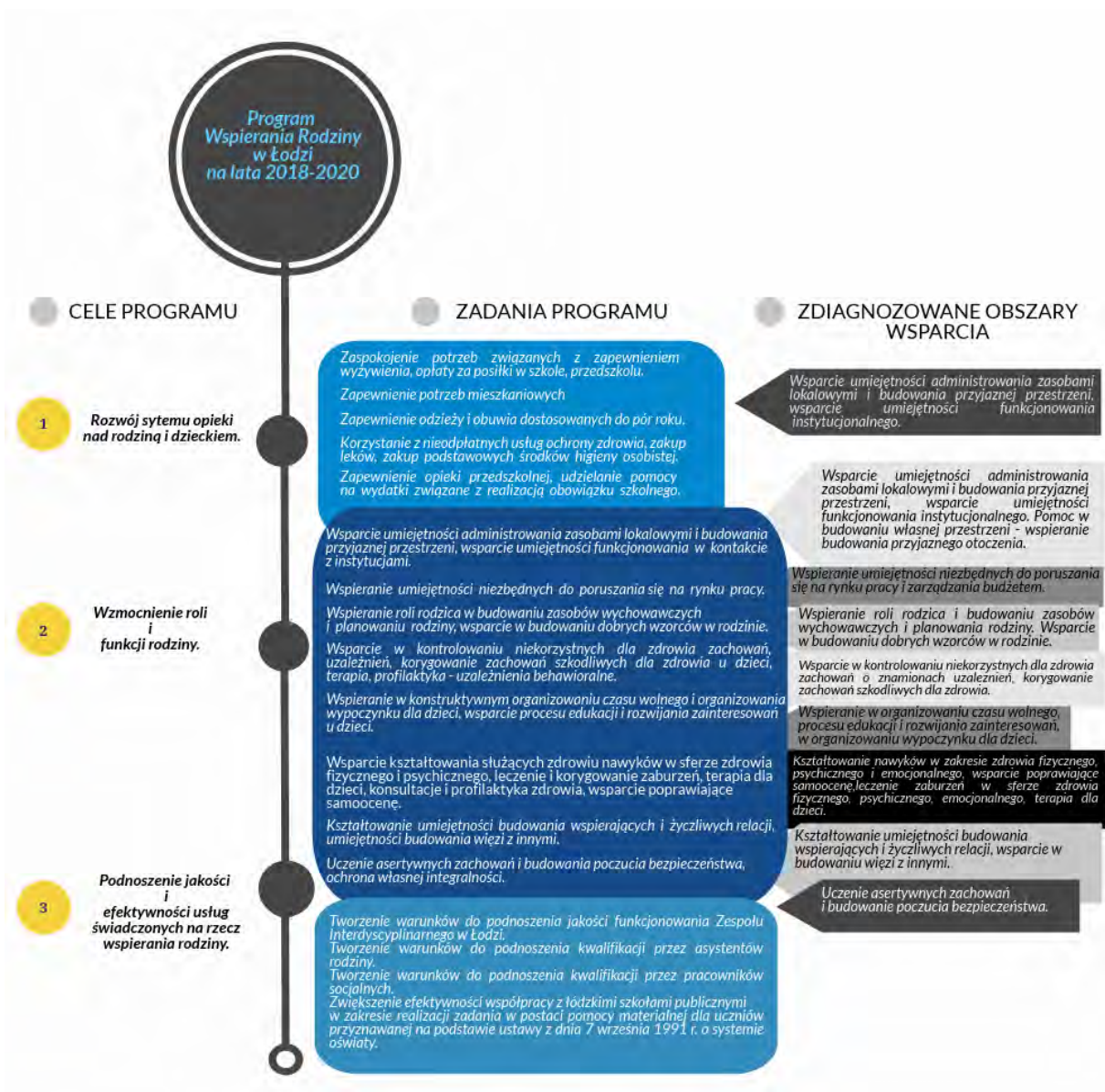
---

¹ Diagnozę przeprowadzono w 2017 roku wśród 230 rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w MOPS, które wyraziły zgodę na wypełnienie ankiety. Wyniki diagnozy zostały zawarte w Programie Wspierania Rodziny w Łodzi na lata 2018-2020.

Schemat nr 1.

Realizacji zadań Programu Wspierania Rodziny w Łodzi na lata 2018-2020

Źródło: opracowanie własne.

CEL NR 1. ROZWÓJ SYSTEMU OPIEKI NAD RODZINĄ I DZIECKIEM

Wsparcie proponowane przez podmioty pozarządowe i instytucje w zakresie rozwoju systemu opieki nad rodziną i dzieckiem wyrażane było w formie materialnego zaspokojenia potrzeb wyznaczonego minimum egzystencji². Zakres działań obejmował wsparcie w zaspokojeniu potrzeb w zakresie zapewnienia wyżywienia, schronienia (mieszkania), odzieży, leczenia i utrzymania higieny osobistej, dostępu do systemu oświaty, których zapewnienie było niezbędne do prawidłowego biologicznego i społecznego funkcjonowania osób i rodzin. Pomoc miała charakter świadczeń rzeczowych i finansowych.

Zakres działań odbywających się w ramach wymienionego celu obejmował następujące obszary:

- zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia, opłaty za posiłki w szkole, przedszkolu;
- zapewnienie potrzeb mieszkaniowych, w tym kosztów utrzymania mieszkania, odpowiedniego metrażu, odpowiednich warunków sanitarnych i dostępu do mediów;
- zapewnienie odzieży i obuwia dostosowanych do pór roku;
- korzystanie z nieodpłatnych usług ochrony zdrowia, zakup leków, zakup podstawowych środków higieny osobistej;
- zapewnienie opieki przedszkolnej, udzielanie pomocy na wydatki związane z realizacją obowiązku szkolnego.

1. Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia, opłaty za posiłki w szkole, przedszkolu

a. Wieloletni rządowy program „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023 - Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia

Realizacja pomocy rodzinom w formie pomocy państwa w zakresie dożywiania ma na celu finansowanie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia. Proponowana pomoc polegała na kontynuowaniu wieloletniego programu pt.: „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” zastąpionym rządowym programem „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023 przyjętego uchwałą Nr 140 Rady Ministrów z dnia 15 października 2018 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu

---

2 Kurowski P. (2002) Koszyki minimum socjalnego i minimum egzystencji – dotychczasowe podejście, dostępny 13.10.2017 r. pod adresem: <https://www.ipiss.com.pl/?zaklady=minimum-socjalne-oraz-minimum-egzystencji>; Kurowski P. (2014) Poziom i struktura zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2013 r. (na podstawie danych średniorocznych), dostępny 13.10.2017 r. pod adresem: http://www.opzz.org.pl/documents/10427/868136/www_ME_2013-1-12.pdf

„Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023 (M.P. z 2018 r. poz. 1007). Realizatorem świadczeń był Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi. Wieloletni rządowy program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania funkcjonował przez cały 2019 rok, proponując pomoc w formie finansowej i rzeczowej. Ogółem w związku z realizacją programu wydatkowano 14 850 881, 35 zł (pkt 1a i 1b). Na wspomnianą kwotę składają się środki z budżetu gminy, państwa i wkład własny organizacji pozarządowych. W 2019 roku przyznano pomoc w formie posiłków dla 3 739 osób, wydano łącznie 472 693 posiłków, w tym w szkołach i przedszkolach dla 3 137 dzieci wydano 334 004 posiłki. Przyznano 65 249 zasiłków celowych na zakup żywności dla 9 931 osób i rodzin.

W przypadku dzieci oraz uczniów program „Posiłek w szkole i w domu” przewidywał możliwość objęcia pomocą bez konieczności wydawania decyzji administracyjnej i ustalania sytuacji rodziny w drodze rodzinnego wywiadu środowiskowego – decyzję o potrzebie udzielenia dziecku pomocy w formie posiłku podejmował odpowiednio dyrektor przedszkola lub szkoły. Przyznawanie pomocy bez wymogu przeprowadzania wywiadu środowiskowego było możliwe dzięki przyjęciu przez Radę Miejską w Łodzi Uchwały Nr III/64/18 z dnia 27 grudnia 2018 r. w sprawie przyjęcia programu osłonowego "Szczególne zasady dożywiania dzieci i uczniów" na lata 2019-2023. W 2019 r. tego rodzaju pomocą objęto 14 dzieci, wydano 1 077 posiłków o wartości 7 936 zł³.

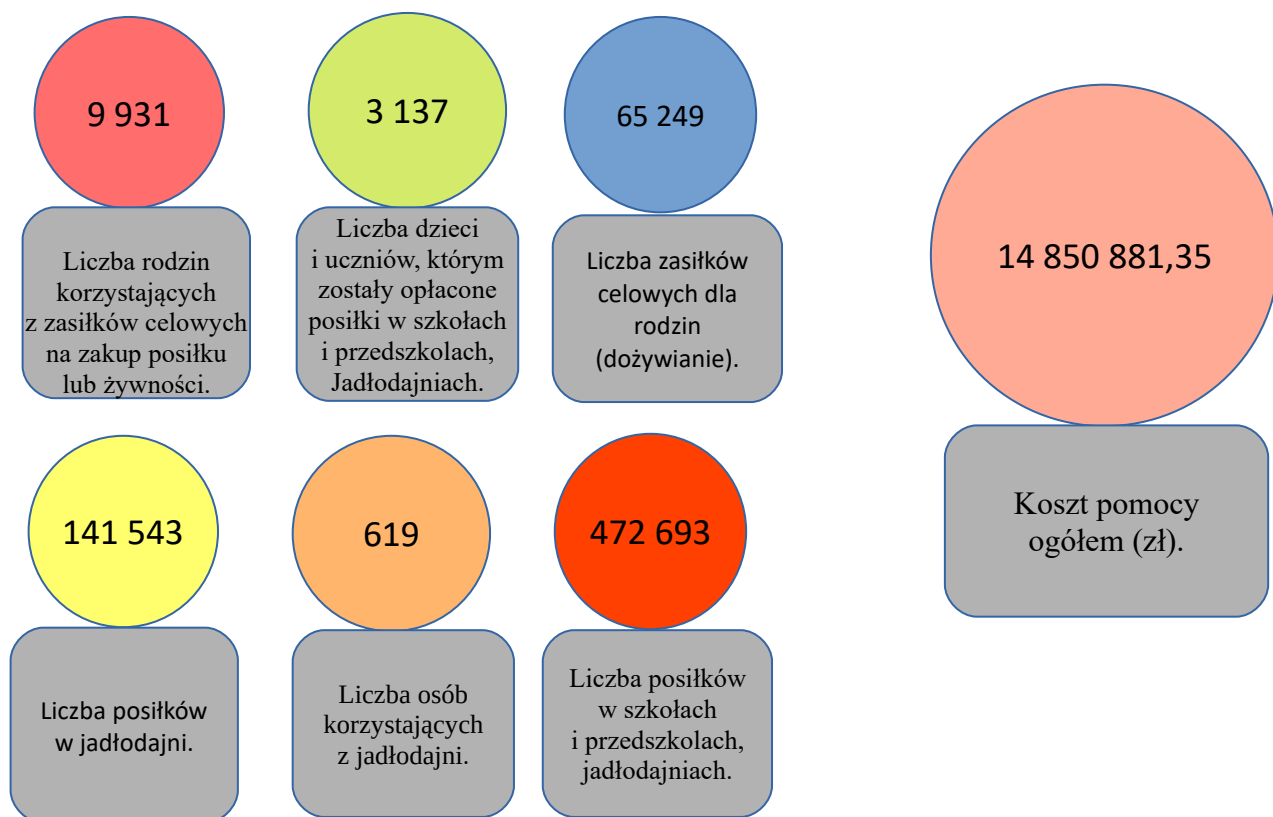
b. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 - prowadzenie jadłodajni, kuchni społecznych dla osób z problemem alkoholowym i członków ich rodzin (dorosłych i dzieci)

Pomoc w formie posiłków dla osób dorosłych realizowana była w jadłodajniach i kuchniach społecznych, finansowanych w ramach Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Osoby i rodziny, w których występował problem uzależnienia od alkoholu korzystały z jadłodajni i kuchni społecznych usytuowanych w 4 różnych punktach Miasta, prowadzonych przez 3 podmioty na zlecenie Miasta Łodzi: Caritas Archidiecezji Łódzkiej, Polski Komitet Pomocy Społecznej Konwent Bonifratrów. Kuchnie i jadłodajnie zapewniały od poniedziałku do piątku gorące posiłki oraz wydawały suchy prowiant na dni wolne od pracy. W 2019 r. z pomocy żywnościowej w jadłodajniach i kuchniach społecznych skorzystało łącznie 619 osób w tym 17 dzieci, wydano 141 543 posiłków, na ten cel wydatkowano 849 258 zł.

---

3 W 2017 r. pomocą objęto 36 dzieci, wydano 2 236 posiłków o wartości 10 913,70 zł

Schemat nr 2.
 "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019 - 2023 r. w formie zaspokojenia potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia i prowadzeniem jadłodajni

Źródło: opracowanie własne.

2. Zapewnienie potrzeb mieszkaniowych

Zapewnienie potrzeb mieszkaniowych obejmuje wsparcie w partycypowaniu w kosztach utrzymania lokalu, zapewnienia odpowiedniego metrażu, warunków sanitarnych i dostępu do mediów. W aspekcie celu zakładającego rozwój systemu opieki nad rodziną i dzieckiem, pomoc ma charakter materialny i regulowana jest zarządzeniami Prezydenta Miasta, które ustalają dostęp do świadczeń dla mieszkańców miasta i ich rodzin.

a. dodatek mieszkaniowy

Wsparcie w zaspokojeniu podstawowych potrzeb związanych z utrzymaniem mieszkania w 2019 r. był realizowany poprzez udzielanie pomocy finansowej przeznaczonej na opłacenie wydatków związanych z zajmowanym lokalem mieszkalnym. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi świadczyło pomoc w formie przyznawania i wypłacania dodatku mieszkaniowego, którego przyznanie odbywa się na wniosek osoby zainteresowanej. Uzyskanie tego wsparcia zależy od spełnienia przez

wnioskodawcę i osoby współgospodarujące ustawowych warunków, które reguluje ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2133). W 2019 roku z pomocy finansowej w formie dodatku mieszkaniowego skorzystały 9 662 gospodarstwa domowe. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi wypłaciło mieszkańcom miasta dodatki mieszkaniowe na kwotę 21 804 214,99 zł (zadanie w całości realizowane ze środków gminnych).

b. Programy osłonowe dla najemców i użytkowników lokali mieszkalnych wskazane w Uchwale nr XXIV/572/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020, zmienioną Uchwałą nr XLV/1183/17 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie przyjęcia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020

Celem programów osłonowych była pomoc mieszkańcom miasta w tym rodzinom o niskich dochodach, poprzez zapobieganie pogorszeniu dotychczasowych warunków życia. Wsparcie odbywa się poprzez umożliwienie odpracowania zadłużenia w czynszu, pozwala na rozłożenie powstałego zadłużenia na raty, zapewnia skorzystanie z obniżki czynszu z tytułu niskich dochodów oraz wprowadza system zamiany mieszkań.

Cel I. Odpracowanie zadłużenia na podstawie Zarządzenia Nr 8764/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 26 czerwca 2018 r. w sprawie wprowadzenia możliwości spłaty zadłużenia z tytułu korzystania z lokali mieszkalnych stanowiących mieszkaniowy zasób Miasta

Odpracowanie zadłużenia odbywa się na podstawie Zarządzenia Nr 8764/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 26 czerwca 2018 r. w sprawie wprowadzenia możliwości spłaty zadłużenia z tytułu korzystania z lokali mieszkalnych stanowiących mieszkaniowy zasób Miasta. Proponowana pomoc umożliwia osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej odpracowanie zadłużenia z tytułu czynszu. Celem prowadzonego zadania było udzielanie pomocy osobom, będącym w trudnej sytuacji materialnej (bezrobocie, obniżenie dochodów gospodarstw domowych) spłatę zadłużenia jednorazowo lub w ratach w formie świadczenia rzeczowego. Zgodnie z zasadami wsparcia, osoby zalegające z opłatami (w tym rodziny) mogą skorzystać z możliwości spłaty zadłużenia w formie spełnienia świadczenia rzeczowego, jeśli miesięczny dochód w gospodarstwie domowym nie przekracza:

1) 175% najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym, ogłaszanej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”;

2) 125% najniższej emerytury w gospodarstwie wieloosobowym ogłaszanej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

Osoby zainteresowane odpracowaniem zaległości w formie świadczenia rzeczowego mogą złożyć wniosek tytułem umożliwienia spłaty zadłużenia w formie świadczenia rzeczowego wraz wymaganymi dokumentami poświadczającymi dochód wszystkich osób mieszkających w lokalu. Pozytywne rozpatrzenie wniosku skutkuje wskazaniem miejsca odpracowania zaległości i nawiązaniem porozumienia określającego wartość świadczenia rzeczowego wykonanego przez osoby zadłużone (iloczyn rzeczywistego czasu wykonywania świadczenia oraz stawki 15,00 zł/godz.). Zarząd Lokali Miejskich na podstawie otrzymanych zgłoszeń prowadzi wykaz miejskich jednostek organizacyjnych oraz spółek prawa handlowego z udziałem kapitału Miasta Łodzi, nadzorujących wykonanie świadczenia rzeczowego oraz wskazuje właściwy podmiot nadzorujący wykonanie poszczególnych świadczeń rzeczowych z ww. wykazu.

Program funkcjonuje od września 2015 r. i w tym czasie 517 osób (w tym rodzin) dokonało spłaty zadłużenia w formie świadczenia rzeczowego (odpracowały zaległości) na kwotę 2 529 250,50 zł, w tym 151 osób odpracowało całą kwotę zadłużenia wskazaną w porozumieniu. Program spełnia oczekiwania w zakresie wspierania łódzkich rodzin, stwarzając możliwość ochrony zasobów osób i rodzin, a także przez zapobieganie procesowi marginalizacji. Działanie było realizowane bezkosztowo.

Cel II. Możliwość rozłożenia zadłużenia na raty, odroczenia terminu płatności lub umorzenia na podstawie Uchwały Rady Miejskiej Nr XCIX/2031/14 z dnia 12 listopada 2014 roku w sprawie określenia szczegółowych zasad, sposobu i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty należności pieniężnych mających charakter cywilnoprawny, przypadających Miastu Łodzi lub jego jednostkom podległym, warunków dopuszczalności pomocy publicznej w przypadkach, w których ulga stanowić będzie pomoc publiczną oraz wskazania organu uprawnionego do udzielania tych ulg

Kolejną formą wsparcia było rozłożenie spłaty zadłużenia na raty. Proponowana pomoc pozwala na uregulowanie zadłużeń w dłuższym terminie i uniknięcie konsekwencji wynikających z nieopłacania czynszu za lokal. Osoby zainteresowane spłatą zadłużenia w ratach mogą złożyć wniosek wraz z wypełnionym oświadczeniem majątkowym (załącznik do Uchwały Rady Miejskiej Nr XCIX/2031/14 z dnia 12 listopada 2014 roku), wraz z dokumentami poświadczającymi dochody wszystkich osób mieszkających w lokalu. Po pozytywnym rozpatrzeniu wniosku przygotowywana zostaje ugoda w sprawie spłaty zadłużenia w ratach (lub odroczenia terminu spłaty zadłużenia). Realizacja ugody polega na terminowym wnoszeniu opłat bieżących za zajmowany lokal mieszkalny

wraz z ratą w wysokości wskazanej w harmonogramie spłat. Osoby zainteresowane umorzeniem zadłużenia składają wniosek wraz z wypełnionym oświadczeniem majątkowym (załącznik do Uchwały Rady Miejskiej Nr XCIX/2031/14 z dnia 12 listopada 2014 roku) oraz dokumentami o uzyskiwanych dochodach wszystkich osób zamieszkujących w lokalu. Wydział Windykacji przygotowuje wniosek o umorzenie zadłużenia na podstawie Zarządzenia Nr 35/2018 Dyrektora Zarządu Lokali Miejskich z dnia 12 grudnia 2018 r. w sprawie wprowadzenia Instrukcji umarzania wierzytelności Miasta Łodzi reprezentowanego przez Zarząd Lokali Miejskich i powołania Komisji ds. umorzeń. Z uwagi na trudną sytuację życiową w 2019 roku z opisanej formy wsparcia skorzystało 677 osób, które podpisały ugodę spłaty zadłużenia w ratach a 35 osobom umorzono zadłużenie z tytułu opłat za lokal mieszkalny.

Cel III. Obniżka czynszu z tytułu niskich dochodów (liczonych procentowo do wysokości najniższej emerytury obowiązującej w dniu złożenia wniosku)

Mieszkańcy miasta będący w trudnej sytuacji życiowej mogli skorzystać ze wsparcia w formie obniżenia wysokości czynszu z tytułu niskich dochodów. Osoby i rodziny zakwalifikowane do otrzymania pomocy otrzymały obniżoną wysokość czynszu w przedziale procentowym wynikającym z przepisów Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020, stanowiącym załącznik do Uchwały Nr XXIV/572/16 z 03 lutego 2016 r. Zadanie realizuje Zarząd Lokali Miejskich działający w imieniu Miasta Łódź ze środków własnych gminy. Program ma charakter osłonowy dla najemców lokali mieszkalnych o niskich dochodach, aby do czasu otrzymania lokalu o powierzchni normatywnej uprawniającej do ubiegania się o przyznanie dodatku mieszkaniowego, mieli możliwość pokrywać koszty najmu dotychczas zajmowanego lokalu mieszkalnego. Pomoc przyznawana była na wniosek najemcy. W rozpatrywanym wniosku uwzględnia się wysokość uzyskiwanych dochodów i średniego miesięcznego dochodu najemcy przeliczanego na jednego członka gospodarstwa domowego. W 2019 roku z opisywanej formy pomocy, której przyznanie pozwoliło na wsparcie gospodarstw niskobudżetowych, skorzystało 165 osób.

Cel IV. Rozwój systemu zamiany mieszkań

-realizacja założeń wynikających z Polityki mieszkaniowej Łodzi 2020+ oraz Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016 - 2020 – ułatwienia dla osób starszych w zamianie zbyt dużych mieszkań na mniejsze;

-system zamian lokali mieszkalnych z kontrahentem, który ureguluje powstałe zadłużenie czynszowe.

Pomocą dla mieszkańców miasta był także program tzw. zamiany mieszkań, który funkcjonował w dwóch wariantach. Pierwszy pozwalał osobom starszym na zamianę lokalu większego na mniejszy, co przyczyniało się do obniżenia kosztów ponoszenia opłat a osobom nabywającym lokal

większy na zwiększenie komfortu zamieszkania. Drugi z kolei pozwalał na zmianę lokalu wraz z uregulowaniem zaległych opłat czynszowych przez kontrahenta, co skutkowało dostosowaniem warunków zamieszkania do sytuacji ekonomicznej rodziny a także uregulowaniem zaległych opłat przez nabywcę lokalu.

W świetle obowiązujących przepisów prawa miejscowego określonych przepisami Uchwały Nr XLIV/827/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 29 czerwca 2012 roku w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Łodzi (Uchwała Nr LVIII/1400/17 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 18 października 2017 r.) lokale mieszkalne mogą być przeznaczane dla najemców występujących o zamianę zajmowanych lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta na inny lokal z tego zasobu. Zarząd Lokali Miejskich Wydział Lokali Mieszkalnych realizował w 2019 r. zadania dotyczące zamiany lokali mieszkalnych na inne, wolne należące do zasobu Miasta zgodnie z ww. przepisami w oparciu o złożone przez zainteresowanych wnioski. Celem podejmowanych działań było dostosowanie wielkości wynajmowanych lokali do możliwości finansowych gospodarstwa domowego wnioskodawcy oraz uzyskania lokalu o powierzchni uprawniającej do skorzystania ze wsparcia finansowego, m.in. w formie obniżenia wysokości czynszu. Dysponent lokali rozpatrując wnioski uwzględnia wiele czynników, między innymi wiek wnioskodawcy, stan zdrowia a także stan techniczny lokalu. Następnie Wydział Lokali Mieszkalnych w ramach gospodarowania lokalami wolnymi typuje lokal uwzględniając oczekiwania i potrzeby konkretnego wnioskodawcy i przedstawia jego propozycję w formie rekomendacji do Biura Gospodarki Mieszkaniowej w celu akceptacji propozycji zamiany lokalu, po uzyskaniu której wnioskodawca zapoznaje się ze stanem wskazanego lokalu. Dokonywany proces wymiany mieszkań musi spełnić oczekiwania wnioskodawców a jego popularność zależy od popytu osób chcących wziąć udział w procesie wymiany oraz od dysponowania przez osoby zainteresowane lokalem spełniającym wymogi wnioskodawców. Program ten wpisuje się w oczekiwania Łódzian, do poprawy komfortu użytkowania mieszkania, szczególnie w sytuacji rodzin, dla których dyskomfortem jest zajmowanie zbyt małych, z powodu metrażu, mieszkań. Chociaż – jak ujawniono w przeprowadzonej diagnozie rodzin-problemy mieszkaniowe dotyczyły niewystarczającej powierzchni mieszkania dla członków rodziny, to poprawa komfortu zamieszkania możliwa jest wyłącznie wtedy, kiedy rodzina dysponuje środkami, pozwalającymi jej na utrzymanie większego lokalu. Jeśli to kryterium nie zostaje spełnione, to oczekiwanie rodzin na poprawę warunków zamieszkania nie może zostać spełnione, pomimo występowania takich potrzeb.

W 2019 roku 6 osób dokonało zamiany lokalu mieszkalnego na mniejszy, którego koszt utrzymania (w tym czynsz) był dla nich optymalny, oraz 8 osób skorzystało z zamiany na lokal

o mniejszej powierzchni użytkowej i niższym standardzie w zamian za uregulowanie przez kontrahenta zamiany zadłużenia istniejącego na koncie finansowym lokalu.

c. dodatek energetyczny

Wsparcie w zaspokojeniu potrzeb związanych z utrzymaniem mieszkania realizowane było w 2019 r. także poprzez udzielenie pomocy w formie dodatku energetycznego. Pomoc finansowa z tytułu dodatku energetycznego przyznawana była na wniosek osoby zainteresowanej. Uzyskanie wsparcia zależy od spełnienia przez wnioskodawcę i osoby wspólnie gospodarujące warunków regulowanych ustawą z dnia 10 kwietnia 1997 r. - prawo energetyczne (Dz.U. z 2019 r. poz. 755 ze zm.). W 2019 roku z pomocy finansowej w formie dodatku energetycznego skorzystało 3 727 gospodarstw domowych. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi wypłaciło w 2019 r. dodatki energetyczne na kwotę 472 559,86 zł.

Schemat nr 3.
Wsparcie w utrzymaniu zasobów mieszkaniowych

Źródło: opracowanie własne

3. Zapewnienie odzieży i obuwia dostosowanych do pór roku

Prowadzenie punktu pomocy charytatywnej

Punkt Pomocy Charytatywnej prowadzony przez Caritas Archidiecezji Łódzkiej stanowi wartościową pomoc dla osób i rodzin zarówno z gospodarstw domowych o niskich dochodach i tych, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej. Beneficjentami pomocy były zarówno osoby samotne, bezdomne, ale także rodziny ujawniające problem w zaspokojeniu podstawowych potrzeb, w tym wielodzietne i niepełne. Proponowana pomoc rzeczowa udzielana była po rozpoznaniu sytuacji życiowej, zapewnia dostarczenie niezbędnego ubrania, artykułów chemicznych, sprzętu gospodarstwa domowego, artykułów żywnościowych. Pomoc kierowano do osób, które nie mogą przezwyciężyć trudności życiowych w oparciu o własne zasoby. Osoby i rodziny mogą otrzymać wsparcie kompleksowe, obejmujące także możliwość skorzystania z nieodpłatnego poradnictwa prawnego i socjalnego, pomocy w poszukiwaniu zatrudnienia a także w realizacji spraw administracyjnych. W 2019 roku ze wsparcia Punktu Pomocy Charytatywnej skorzystało 1 284 osoby, reprezentujące gospodarstwa domowe ujawniające deficyty w samodzielnej zdolności do zaspokojenia potrzeb. Środki miejskie przeznaczone na funkcjonowanie Punktu w 2019 r. wyniosły 35 770,13 zł.

4. Korzystanie z nieodpłatnych usług ochrony zdrowia, zakup leków, zakup podstawowych środków higieny osobistej Program „Apteka Komunalna”

Program „Apteka Komunalna” kierowany był do najuboższych mieszkańców Łodzi wymagających pilnego zaopatrzenia w niezbędne leki i środki opatrunkowe konieczne w procesie leczenia. W programie uczestniczą osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, kwalifikujące się do przyznania świadczenia w formie zasiłku celowego. Program ma na celu umożliwienie dostępu do terapii farmakologicznej przez osoby, które z powodu niskiego statusu ekonomicznego nie dysponują środkami finansowymi na wykupienie recept. Pomoc w ramach programu „Apteka Komunalna” przyznawano na zasadach ogólnych określonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

W 2019 roku pomoc finansowa przeznaczona na zakup leków i materiałów opatrunkowych przyznawana była w formie zasiłków celowych oraz specjalnych zasiłków celowych wypłacanych osobom wnioskującym o tę formę pomocy. W omawianym okresie 3 204 osoby skorzystały z programu „Apteka Komunalna”, przyznano 6 589 świadczenia w formie zasiłków celowych przeznaczonych na wykupienie leków. Oferowana pomoc była pokrywana z dotacji miejskiej, która w 2019 roku wyniosła 404 805,00 zł. Z uwagi na wysokie koszty leczenia dla osób i rodzin o niskim statusie materialnym, proponowane wsparcie finansowe wspierające proces leczenia stanowiło znaczącą pomoc dla osób chorych.

5. Zapewnienie opieki przedszkolnej, udzielanie pomocy na wydatki związane z realizacją obowiązku szkolnego

a. Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym

Pomoc materialna dla uczniów przyznawano na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2019 r. poz. 2197 ze zm.) w formie stypendium szkolnego i zasiłku szkolnego. Stypendium szkolne może otrzymać uczeń znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej, wynikającej z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe. Udzielane jest w formie całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów udziału w zajęciach edukacyjnych, w tym wyrównawczych, wykraczających poza zajęcia realizowane w szkole w ramach planu nauczania, a także udziału w zajęciach edukacyjnych realizowanych poza szkołą, pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym, w tym w szczególności zakupu podręczników. Drugą formą pomocy to zasiłek szkolny, który może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub w formie pomocy rzeczowej o takim charakterze, raz lub kilka razy w roku, niezależnie od otrzymywanego stypendium szkolnego. Celem pomocy materialnej dla uczniów jest wsparcie procesu edukacji i wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów wychowujących się w rodzinach o niskich dochodach. W 2019 roku przyznano 1 379 stypendiów szkolnych oraz 64 zasiłki szkolne. Całkowite wydatki na realizację zadania w 2019 r. wyniosły 2 137 302,80 zł.

b. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego

Rodzina będąca w trudnej sytuacji finansowej może ubiegać się o wsparcie finansowe na pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem przez dziecko roku szkolnego. Uzyskując prawo do zasiłku rodzinnego, rodzina taka otrzyma również wspomniany dodatek. Wsparcie finansowe przeznaczone na pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego dla dziecka wypłacane jest raz w roku (najczęściej jest to miesiąc wrzesień danego roku). Świadczenie przyznawane jest na wniosek rodzica dziecka, opiekuna prawnego, opiekuna faktycznego lub pełnoletniej osoby uczącej się. Uzyskanie tego rodzaju wsparcia uzależnione jest od spełnienia przez wnioskodawcę i członków rodziny ustawowych warunków. Zasady przyznawania i wypłaty dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego reguluje ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 111). Dla łódzkich rodzin realizatorem tego zadania jest Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi. W 2019 r. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi wypłaciło 14 887 świadczeń

w formie dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego na łączną kwotę 2 129 569,75 zł, z tego kwota 709 788,58 zł pochodziła z środków gminnych.

Schemat nr 4.

Udział wsparcia materialnego w zapewnieniu odzieży i żywności, leczeniu i w procesie edukacji

Pomoc materialna

Źródło: opracowanie własne

CEL NR 2. WSPARCIE ROLI I FUNKCJI RODZINY

Wsparcie proponowane przez podmioty pozarządowe i instytucje wyrażane było również w formie działań mających na celu uczenie nowych umiejętności niezbędnych do podniesienia jakości funkcjonowania rodzin. Pomoc materialna omówiona w pierwszej części sprawozdania odgrywa istotną rolę w zaspokajaniu elementarnych potrzeb członków rodzin, jednak bez zachęcania do podejmowania aktywności sprzyjających zarządzaniu własnymi zasobami, trudno rodzinom utrzymać własną autonomię. W sferze omawianego celu badani członkowie rodzin lokowali najwięcej oczekiwań. Ujawniali brak orientacji i wiedzy o tym, w jaki sposób zarządzać prowadzeniem gospodarstw domowych, kierować rozwojem zawodowym, funkcjonować w relacji z instytucjami, rozwiązywać problemy osobiste, w tym zależnych dzieci, dbać o szeroko rozumiane zdrowie czy budować pozytywne relacje z otoczeniem. Programy realizowane przez instytucje oraz podmioty pozarządowe wpisywały się w ogólne ramy formułowanych oczekiwań, z których osoby zainteresowane mogły nieodpłatnie skorzystać, chcąc rozwiązać problem lub przynajmniej stanowić punkt wyjścia poszukiwania bardziej indywidualnych rozwiązań.

Zakres działań odbywających się w ramach wspierania roli i funkcji rodziny obejmował następujące obszary:

- wspieranie umiejętności administrowania zasobami lokalowymi i budowania przyjaznej przestrzeni, wsparcie umiejętności funkcjonowania w kontakcie z instytucjami;
- wspieranie umiejętności niezbędnych do poruszania się na rynku pracy;
- wspieranie roli rodzica w budowaniu zasobów wychowawczych i planowaniu rodziny, wsparcie w budowaniu dobrych wzorców w rodzinie;
- wsparcie w kontrolowaniu niekorzystnych dla zdrowia zachowań, uzależnień, korygowanie zachowań szkodliwych dla zdrowia u dzieci, terapia, profilaktyka - uzależnienia behawioralne;
- wspieranie w konstruktywnym organizowaniu czasu wolnego i wypoczynku dla dzieci, wsparcie procesu edukacji i rozwijania zainteresowań u dzieci;
- wsparcie kształtowania służących zdrowiu nawyków w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, leczenie i korygowanie zaburzeń, terapia dla dzieci, konsultacje i profilaktyka zdrowia, wsparcie poprawiające samoocenę;
- kształtowanie umiejętności budowania wspierających i życzliwych relacji, umiejętności budowania więzi z innymi;
- uczenie asertywnych zachowań i budowania poczucia bezpieczeństwa, ochrona własnej integralności.

1. Wsparcie umiejętności administrowania zasobami lokalowymi i budowania przyjaznej przestrzeni, wsparcie umiejętności funkcjonowania w kontakcie z instytucjami

Aktywizacja społeczna

Działania prowadzone w ramach aktywizacji społecznej miały na celu wsparcie umiejętności pozwalających na administrowanie gospodarstwem domowym, w tym komunikowania z instytucjami celem poprawy warunków dotychczasowego życia. W zakresie zadań monitorowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi – Wydział Wspierania Ekonomii Społecznej, prowadzono zajęcia w formie warsztatów rozwoju osobistego a także treningi umiejętności społecznych, z elementami coachingu grupowego. Założeniem oddziaływań była animacja prawidłowych zachowań prospołecznych w tym kształtowanie aktywnej i odpowiedzialnej postawy życiowej. Tematyka zajęć obejmowała trening autoprezentacji, umiejętności wyznaczania celów życiowych i systematycznego dążenia do ich realizacji oraz umiejętności poszukiwania konstruktywnych rozwiązań. Odbywały się także cotygodniowe spotkania grupy wsparcia, w ramach pracy której wykorzystywano elementy terapii grupowej, dzięki której uczestnicy wymieniali się doświadczeniami udzielając sobie wsparcia (oferta skierowana do osób uzależnionych i współuzależnionych). Odbywały się także warsztaty informacyjno - edukacyjne z przedstawicielami wspólnoty Anonimowych Alkoholików a także grupowe poradnictwo prawne, tematem których było postępowanie w sytuacjach zobowiązań niespłaconych należności, przemocy w rodzinie, uzależnienia członków rodzin.

Miejscem udzielania wsparcia były Kluby Integracji Społecznej, przy ul. Objazdowej 17 i ul. Księży Młyn 2 w Łodzi funkcjonujących w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi. Zadania w ramach aktywizacji społecznej realizowane były przez pracowników Klubów Integracji Społecznej, tj.: koordynatorów, streetworkerów oraz w oparciu o współpracę z Fundacją Subvenio i Wspólnotą Anonimowych Alkoholików. Celem aktywizacji społecznej było odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej oraz pełnienia ról społecznych w miejscu pracy i w rodzinie. Prowadzone zajęcia miały charakter warsztatów 16-godzinnych, kursów komputerowych, prac społeczno-użytecznych, cotygodniowych grup wsparcia (2-godzinnych spotkań) i spotkań otwartych. W 2019 roku w proponowanych zajęciach udział wzięło 158 osób. Koszt prowadzonych przedsięwzięć wyniósł 53 411,66 zł (środki EFS).

2. Wspieranie umiejętności niezbędnych do poruszania się na rynku pracy

a. Kształcenie ustawiczne, podnoszenie kwalifikacji, współpraca z pracodawcami, dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy

W ramach przygotowywania kadr dla rynku zatrudnienia Powiatowy Urząd Pracy w Łodzi planował w 2019 roku przeprowadzenie szkoleń dla osób bezrobotnych w ramach kształcenia ustawicznego, mającego na celu przygotowanie zasobów ludzkich do rynku pracy. W ramach planowanych zadań przewidywano podnoszenie kwalifikacji zawodowych, współpracę z pracodawcami, dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. Wiodącym celem planowanego zadania było zwiększenie dbałości o najbliższe otoczenie przez dostosowanie umiejętności zawodowych odpowiadających potrzebom rynku zatrudnienia. Pomimo prowadzonych szkoleń w tym zakresie z osobami bezrobotnymi, nie zidentyfikowano grupy dedykowanej do przeprowadzenia tego zadania na zamówienie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi.

b. Aktywizacja zawodowa w ramach uczestnictwa w Klubie Integracji Społecznej

Aktywizacja zawodowa organizowana w ramach zadań Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi – Wydział Wspierania Ekonomii Społecznej, polegała na prowadzeniu treningów umiejętności zawodowych z elementami doradztwa zawodowego, w ramach których edukowano w jaki sposób przygotować dokumenty aplikacyjne oraz poruszać się na rynku pracy. Zajęcia odbywały się w formie warsztatów (16 – godzin), staży oraz INFKIOSKU, zawierającego bazę danych ofert pracy. Uczestnicy dokonywali autodiagnozy kompetencji zawodowych i w oparciu o wiedzę o potrzebach rynku pracy oraz własnych preferencji zawodowych projektowali indywidualne ścieżki rozwoju zawodowego. Jednym z elementów oddziaływania było budowanie motywacji do podjęcia zatrudnienia i funkcjonowania w systemie rynku pracy. Uczestnicy zajęć korzystali ze staży zawodowych celem przystosowania swoich zasobów do potrzeb pełnienia ról zawodowych. Aktywizacja zawodowa organizowana była przez Klub Integracji Społecznej przy ul. Objazdowej 17, funkcjonujący w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Łodzi. Szkolenia przeprowadzała zarówno kadra KIS, ale także korzystano z zasobów kadr w ramach porozumienia z dnia 21.03.2016 r. zawartego pomiędzy Łódzką Wojewódzką Komendą Ochotniczych Hufców Pracy w Łodzi a Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Łodzi. Współpracowano także z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie organizowania prac społecznie użytecznych. W 2019 roku z długoterminowych oddziaływań programu aktywizacji zawodowej skorzystały 94 osoby. Koszt prowadzonych przedsięwzięć wyniósł 6 217, 75 zł.

c. Aktywizacja zawodowa poprzez uczestnictwo w Centrum Integracji Społecznej

Program aktywizacji społecznej i zawodowej w formie uczestnictwa w Centrum Integracji Społecznej kierowany był do osób uzależnionych od alkoholu (utrzymujących abstynencję). W ramach wsparcia proponowano zatrudnienie socjalne. Przystąpienie do programu wsparcia opiera

się na ustalonych zasadach. W okresie próbnym trwającym miesiąc od dnia przystąpienia do CIS, dla każdej z osób zostaje opracowany przez doradcę zawodowego i psychologa bilans kompetencji zawodowych i osobowościowych. Pozwala on na ustalenie ścieżki rozwoju zawodowego, stanowi także punkt wyjścia do modelowania rozwoju zawodowego według ujawniających się preferencji. Każdy uczestnik był zobowiązany do uczestnictwa w terapii uzależnienia od alkoholu, która służy podtrzymaniu abstynencji oraz nabywania kompetencji służących trwaniu w trzeźwości. Dostępna była także terapia indywidualna. Równocześnie uczestnicy odbywali kursy zawodowe, wspierane kursami kompetencji komputerowych.

Program aktywizacji społecznej i zawodowej realizowany był przez Fundację „Uwolnienie”, mieszczącą się przy ul. Inowrocławskiej 5a w Łodzi. Celem prowadzonych działań było zwalczanie objawów wykluczenia społecznego osób uzależnionych od alkoholu poprzez aktywizację społeczno-zawodową. Zakładanymi celami były także podtrzymanie abstynencji od alkoholu i powrót na rynek pracy. Prowadzona aktywizacja społeczno-zawodowa odbywała się w formie kursów zawodowych, prowadzonych prac porządkowych, biurowych, pielęgnacji terenów zielonych, uczestnictwie w terapii indywidualnej i grupowej, konsultacjach oraz warsztatach komputerowych. W 2019 roku z programu wsparcia skorzystało 41 osób. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 287 606,69 zł.

3. Wspieranie roli rodzica w budowaniu zasobów wychowawczych i planowaniu rodziny, wsparcie w budowaniu dobrych wzorców w rodzinie

a. Organizowanie programów wspierających z zakresu podnoszenia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych dla rodziców dzieci czasowo umieszczonych w pieczy zastępczej oraz rodziców przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze

Celem prowadzonych działań wspierających było rozwinięcie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców, których dzieci zostały czasowo umieszczone w pieczy zastępczej oraz rodziców zgłaszających trudności wychowawcze. Wsparcie odbywało się w formie prowadzonych warsztatów psychologicznych ukierunkowanych na rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych. Tematyka prowadzonych zajęć obejmowała zasady prawidłowej komunikacji w rodzinie, umiejętność rozwiązywania konfliktów, sposoby radzenia sobie z trudnymi zachowaniami u dzieci. Każdy z uczestników zajęć mógł skorzystać także z indywidualnych konsultacji z psychologiem. Prowadzone oddziaływania przyczyniały się do zwiększania dostępności do pomocy psychologicznej. Udział w prowadzonych warsztatach i konsultacjach miał na celu zwiększenie kompetencji rodzicielskich w sferze pełnienia opieki nad dziećmi oraz lepszego radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w rodzinie. Zadanie realizowane było przez terenowy Komitet Ochrony Praw

Dziecka przy ul. Piotrkowskiej 17 w Łodzi. Z proponowanego wsparcia w 2019 roku skorzystało 30 członków rodzin. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 6 055,98 zł.

b. Prowadzenie jednostek specjalistycznego poradnictwa

Realizacja zadania w zakresie prowadzenia jednostek specjalistycznego poradnictwa ma na celu wspieranie rodzin w rozwiązywaniu problemów opiekuńczo-wychowawczych oraz udzielaniu porad poprawiających funkcjonowanie członków rodzin. Proponowana pomoc kierowana była zarówno do rodziców ujawniających trudności w wypełnianiu roli rodzica a także dzieci borykających się z trudnościami w rozwiązywaniu problemów rówieśniczych. Jednym z podmiotów funkcjonujących w obszarze wymienionych działań jest Fundacja Wsparcia Psychospołecznego w Łodzi. Proponowane poradnictwo miało na celu wzmacnianie psychohygienicznej i wychowawczej funkcji rodzin. Wsparcie skoncentrowane było na wzmacnianiu zasobów rodzin służąc zapobieganiu podejmowania pochopnych decyzji o rozpadzie więzi rodzinnych w sytuacji doświadczania trudności i konfliktów. Pomoc kierowana była także do rodzin o niskim potencjale pedagogicznym z uwzględnieniem prowadzenia działań mających zapobiec patologizacji zachowań dzieci i młodzieży objętych niewystarczającym wsparciem rodzicielskim. Ocena udzielanego wsparcia ujawnia, iż najczęściej zgłaszanymi problemami w obszarze kwestii rozwojowo-wychowawczych wymagających interwencji w 2019 były trudności w relacjach rówieśniczych, w tym nieśmiałość dzieci do wyrażania własnych potrzeb a także dysponowanie słabymi mechanizmami obronnymi wobec agresji. W procesie rozwiązywania problemów dzieci, angażowano rodziców, uświadamiając im ich rolę w ujawnianych dysfunkcjach dzieci. Drugim często odnotowywanym zakresem udzielanego specjalistycznego poradnictwa był kryzys w związkach – zarówno małżeńskich, jak i nieformalnych. W proces zmiany włączano zainteresowane strony, by zmniejszyć prawdopodobieństwo rozpadu relacji z powodu bierności i braku gotowości do współpracy.

W 2019 roku z różnych form specjalistycznego poradnictwa skorzystało:

- z poradnictwa psychospołecznego, prawnego i terapii rodzinnej 654 osoby, którym udzielono 1 858 porad;
- z poradnictwa dla członków rodzin osób z problemem alkoholowym (prawne, socjalne, psychologiczne, pedagogiczne) skorzystało 806 osób, którym udzielono 1 582 porad;
- z poradnictwa dla osób z problemem alkoholowym (prawne, socjalne, psychologiczne pedagogiczne) skorzystało 249 osób, którym udzielono 328 porad;
- z mediacji rodzinnych skorzystało 75 osób, dla których przeprowadzono 229 godzin mediacji rodzinnych;
- z terapii rodzinnych dla członków rodzin osób uzależnionych skorzystało 489 osób, którym udzielono 1 204 godzin sesji.

Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 234 792,00 zł.

c. Zapewnienie rodzinom opieki i wsparcia asystenta rodziny oraz pomocy pedagogiczno – psychologicznej

Rodziny ujawniające problemy opiekuńczo-wychowawcze mogły korzystać ze wsparcia asystenta rodziny. Proponowana forma pomocy dedykowana jest rodzinom, które pragną rozwiązać problemy w wypełnianiu roli rodzica poprzez zwiększenie kompetencji rodzicielskich. Wniosek o wsparcie asystenta rodziny składał pracownik socjalny po ustaleniu sytuacji rodziny i wyrażeniu zgody strony. Praca z rodziną odbywała się w miejscu zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Zadania realizowane przez asystenta obejmowały:

- 1) opracowanie i realizację planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który był skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej;
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci.

W 2019 roku pracę świadczyło 20 asystentów rodziny zatrudnionych w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łodzi – Wydziału Pracy Środowiskowej oraz Wydziału Wspierania Pieczy Zastępczej. Asystenci rodziny w 2019 r. wspierali 414 rodzin ujawniających problemy opiekuńczo-wychowawcze. Rodziny korzystały także z konsultacji psychologiczno-pedagogicznych oceniających rodzaj i zakres dysfunkcji rodzin objętych proponowanym wsparciem. Całkowite koszty realizacji

zadania wyniosły 1 249 469,95 zł, w tym kwota 228 660,53 zł została pozyskana w ramach resortowego programu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2019”.

d. Zapewnienie rodzinom wsparcia przez rodziny wspierające

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej, która przy współpracy asystenta rodziny, pomaga w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka. Z rodziną wspierającą zawierana jest umowa, która określa zasady zwrotu kosztów związanych z udzielaniem pomocy przez rodzinę wspierającą.

W Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łodzi zostały opracowane zasady określające obowiązki pracowników socjalnych oraz asystentów rodzin przy zawieraniu umów o pełnienie funkcji rodziny wspierającej oraz wzory umów zawieranych z tymi rodzinami i zasady rozliczeń. Ustalono również zasady oceny skuteczności świadczonej pomocy. W analizowanym okresie żadna z rodzin nie wniosowała o objęcie tą formą wsparcia.

e. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

W 2019 roku kontynuowano działania mające na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie⁴. Wspieranie rodzin wsparciem instytucji odbywało się poprzez rozpoznanie problemu przemocy, inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą, udzielaniu informacji o zachowaniach kwalifikowanych jako przemoc oraz procedurach postępowania a także motywowano do korzystania z porad wyspecjalizowanych ośrodków udzielających wsparcia dla ofiar i sprawców przemocy. W ramach oddziaływań służb miejskich stosowano procedurę „Niebieskie Karty”.

W 2019 roku wszczęto 1 458 procedur „Niebieskie Karty”. Skierowano 386 wniosków do Sądu Rodzinnego informujące o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” w rodzinach z nieletnimi dziećmi. W programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie wzięło udział

---

⁴ Na podstawie uchwały nr XVIII/338/11 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 24.08.2011 r. Prezydent Miasta Łodzi Zarządzeniem Nr 2843/VIII/19 z dnia 12 grudnia 2019 r. powołała Zespół Interdyscyplinarny w Łodzi, w skład którego weszli przedstawiciele różnych instytucji działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, m.in. przedstawiciel MOPS w Łodzi, Wydziału Edukacji UMŁ, Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych UMŁ, Komendy Miejskiej Policji w Łodzi, Miejskiego Centrum terapii i profilaktyki Zdrowotnej, Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Sądu Okręgowego, Prokuratury Okręgowej w Łodzi i in. Kadencja Zespołu trwa 4 lata. Zarządzeniem Nr 26/2012 Dyrektor MOPS w Łodzi z dnia 21 czerwca 2012 r. wprowadzono procedury postępowania pracowników socjalnych zatrudnionych w MOPS w Łodzi w przypadkach występowania zjawiska przemocy w rodzinie.

łącznie 48 osób (5 kobiet i 43 mężczyzn). Program ukończyło 48 osób (5 kobiet i 43 mężczyzn). W 2019 roku zakończono 270 procedur „Niebieskie Karty” w związku z ustaniem przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy. Działania zostały zrealizowane bezkosztowo.

4. Wsparcie w kontrolowaniu niekorzystnych dla zdrowia zachowań, uzależnień, korygowanie zachowań szkodliwych dla zdrowia u dzieci, terapia, profilaktyka - uzależnienia behawioralne

a. Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Przeciwdziałanie Narkomanii

Program przeciwdziałania uzależnieniom kierowany do dzieci i młodzieży prowadzony był na terenie łódzkich szkół i placówek oświatowych. Propagowane treści dotyczyły zagadnień profilaktyki alkoholowej i narkotykowej mającej na celu kształtowanie i wzmacnianie czynników chroniących przed podejmowaniem zachowań ryzykownych. Prowadzone oddziaływania wpisywały się w filozofię profilaktyki pozytywnej, której zasadniczym przesłaniem jest rozwijanie mocnych stron i zasobów, dzięki którym młody człowiek staje się bardziej odporny na działanie czynników ryzyka a przez to lepiej przygotowany do funkcjonowania w świecie zagrożeń, m.in. związanych z używaniem środków psychoaktywnych. Oddziaływania profilaktyczne kierowane były także do rodziców i opiekunów a poruszane zagadnienia skupiały się na umiejętności rozpoznawania problemów alkoholowych i narkotykowych u dzieci oraz zawierały ofertę pomocy dla rodzin z dziećmi, w których zidentyfikowano ww. problemy. Zajęcia z programu odbywały się w formie zajęć pozalekcyjnych na terenie szkół i placówek oświatowych. W 2019 roku z programu przeciwdziałania uzależnieniom skorzystało 15 000 osób, które mają udział w działaniach zawartych w Miejskim Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz w Programie Przeciwdziałania Narkomanii opisanych poniżej. Całkowite koszty realizacji zadań wyniosły 790 000,00 zł.

b. Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Cel: I Realizacja w łódzkich szkołach oraz innych placówkach oświatowych programów profilaktyki alkoholowej, w tym nakierowanych na kształtowanie i wzmacnianie czynników chroniących przed podejmowaniem zachowań ryzykownych zgodnie z filozofią profilaktyki pozytywnej (m. in. budowanie konstruktywnych interakcji społecznych, poczucia własnej wartości i skuteczności, rozwój zainteresowań, identyfikacji z pozytywnymi wzorami i grupami odniesienia)

Działania z zakresu dostarczania wiedzy o szkodliwości przyjmowania alkoholu w tym promowania pozytywnych rozwiązań alternatywnych i unikania zachowań ryzykownych, agresywnych,

związanych z przemocą, skutkujących utratą zdrowia podejmowane były przez Straż Miejską oraz placówki związane z profilaktyką i leczeniem uzależnień.

Program był realizowany przez Straż Miejską w dwóch blokach tematycznych. Pierwszy pod tytułem: „CZY MAM PROBLEM”, prowadzony w formie warsztatów dla uczniów z kl. VIII szkół podstawowych, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Zajęcia poświęcone były edukacji na temat prawnych i społecznych skutków uzależnień. Informowano także o miejscach dostępnej pomocy. Wspólnie z dziećmi i młodzieżą poszukiwano alternatywnych sposobów konstruktywnego, pozbawionego udziału alkoholu i innych substancji uzależniających, form spędzania czasu wolnego. Zajęcia zorganizowane były w formie warsztatów trwających po dwie godziny.

Drugi z wymienionych to „MŁODZI PRZECIW PRZEMOCY”. Były to zajęcia prowadzone w formie warsztatów dla uczniów z kl. VIII szkół podstawowych, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Celem prowadzonych oddziaływań było uświadomienie pojęcia *prawa* i *odpowiedzialności* oraz przedstawienie konsekwencji wynikających z łamania ustalonych reguł prawnych. Nacisk położono na omówienie zjawiska szeroko rozumianej przemocy oraz jej skutki, szczególnie w sytuacji braku reakcji na dostrzegane przejawy oraz konsekwencje w sytuacji nie podjęcia działań w odpowiednim czasie. Omawiano typy zachowań agresywnych i kwestię przemocy.

W 2019 roku w ramach oddziaływań Straży Miejskiej przeprowadzono 73 zajęcia, w których uczestniczyło 1 825 uczniów. Oddziaływania profilaktyczne zostały przeprowadzone w 15 placówkach na terenie miasta.

Dodatkowo oddziaływania poświęcone tematyce profilaktyki uzależnień i ochrony przed zachowaniami szkodliwymi prowadzone na terenie miasta przez Miejskie Centrum Terapii i Profilaktyki Zdrowotnej, oraz organizacje pozarządowe w 2019 roku objęły łącznie 2785 uczestników i przeprowadzone zostały w 57 placówkach. Koszty realizacji działań wyniosły 80 000 zł.

Cel: II Wspieranie działań promujących styl życia wolny od alkoholu, w tym także działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna)

W 2019 roku podejmowano działania promujące zdrowy styl życia zgodnie z ideą profilaktyki uniwersalnej, odbiorcami której były dzieci i młodzież zagrożone narażeniem na czynniki ryzyka. Prowadzone zajęcia miały charakter sportowy, artystyczny i rekreacyjny, a także odbywały się szkolenia i konsultacje. Podejmowana tematyka obejmowała m.in. promowanie zdrowego stylu życia wolnego

od alkoholu i odpowiedzialnej konsumpcji służącej zdrowiu. Łącznie przeprowadzono 9 programów/ 31 działań podczas 2 087 godzin zajęć, w których uczestniczyło 7 866 osób.

W ramach profilaktyki uniwersalnej organizowano także wypoczynek dla dzieci i młodzieży. Zorganizowano 4 obozy o charakterze rekreacyjnym, w których uczestniczyło 121 osób. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 431 377,10 zł.

Cel: III Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej

Oddziaływaniom z zakresu profilaktyki selektywnej podlegały dzieci i młodzież zagrożone sięganiem po alkohol, ale także dzieci i młodzież, które eksperymentują z używaniem alkoholu. Profilaktyka selektywna ma na celu ograniczenie już występujących zachowań ryzykownych a przez to poprawę relację dzieci i młodzieży w środowisku rodzinnym, rówieśniczym i szkolnym. W 2019 roku w prowadzonych zajęciach przez placówki związane z profilaktyką i leczeniem uzależnień uczestniczyło 2 002 osób.

Profilaktykę selektywną realizowały w 2019 roku także organizacje pozarządowe. Działania były prowadzone m.in. przez:

- Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi, które organizowało zajęcia dla dzieci codziennie od poniedziałku do piątku w godzinach od 12 00 do 20 00. W ramach prowadzonych zajęć dzieci otrzymywały pomoc w odrabianiu lekcji oraz udzielano korepetycji, które pozwalały dzieciom zwiększać kompetencje edukacyjne. Aktywność dzieci była także realizowana poprzez udział w zajęciach rozwijających zainteresowania. Organizowano zajęcia kulinarne i sportowe. Dwa razy w tygodniu zapewniono dzieciom zajęcia z logopedą oraz z psychologiem. Zapewniano także aktywne spędzanie czasu wolnego w formie wyjść na basen, gry w kręgle, wyjść do kina, na wrotki oraz do pizzerii. Z pomocy Centrum Wsparcia Terapeutycznego skorzystało 33 dzieci, którym zapewniono również wyżywienie. Prowadzone oddziaływania koncentrowały się nie tylko na zwiększaniu kompetencji dzieci ale także na celu wzmacnianie więzi rodzinnych. Co roku w Placówce organizowany jest Dzień Rodzica i Piknik Radości, który kierowany jest do rodzin i podczas ich trwania uczestnicy ze swoimi rodzinami wspólnie spędzają czas. Oddziaływania prowadzone przez Centrum Wsparcia Terapeutycznego wpisują się w Program Wspierania Rodziny, niosąc wsparcie dla łódzkich dzieci i ich rodzin.
- Stowarzyszenie Małych Dzieci w Łodzi zorganizowało w okresie 06.07-19.07.2019 obóz

profilaktyczny dla 32 dzieci w wieku 6-13 lat. Uczestnikami zajęć były dzieci mieszkające na terenie miasta, będące podopiecznymi placówek wsparcia dziennego. Obóz terapeutyczny dedykowany był dzieciom, które ze względu na swoją trudną sytuację rodzinną i społeczną są narażone na większe ryzyko wystąpienia problemów alkoholowych w ich rodzinach. Podczas trwania turnusu, uczestnicy brali udział w programie o charakterze profilaktyczno-edukacyjnym z elementami arteterapii. Zajęcia koncentrowały się na rozwijaniu zasobów dzieci sprzyjających konstruktywnemu spędzaniu czasu wolnego, rozwijaniu się, odkrywaniu talentów u dzieci.

Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 138 440 zł.

Cel: IV Prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży z grupy wysokiego ryzyka w ramach profilaktyki wskazującej

W ramach profilaktyki wskazującej prowadzono działania kierowane do osób, u których rozpoznano pierwsze objawy zaburzeń wynikające z używania alkoholu. Celem prowadzonych zajęć było zapobieganie rozwojowi uzależnienia oraz ograniczenie zachowań ryzykownych związanych z sięganiem po alkohol, a przejawiające się zaburzeniami w wielu sferach życia. W 2019 roku działaniami objęto 180 osób. Dodatkowo ta sfera oddziaływania została zagospodarowana przez organizacje pozarządowe.

Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi organizowało zajęcia socjoterapeutyczne zarówno indywidualne jak i grupowe dla 33 dzieci. W ramach Świetlicy Podwórkowej prowadzono oddziaływania mające na celu zwiększenie kompetencji społecznych dzieci. Uczestnicy zajęć uczyli się konstruktywnych sposobów komunikowania swoich uczuć oraz akceptowanego sposobu ich wyrażania. Dzieci korzystały z wiedzy wychowawców i zachęcane były do wspólnego poszukiwania rozwiązania problemu, o którym relacjonowały dzieci, dotyczących m.in. różnych form doświadczanej przemocy, relacji rówieśniczych, oraz pomiędzy rodzicami a dziećmi. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 40 950 zł.

c. Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii

Cel: I Wspieranie inicjatyw promujących zdrowy styl życia wolny od narkotyków, w tym także prowadzenie działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna)

Podobnie jak w przypadku realizacji zadań związanych z profilaktyką uniwersalną w przeciwdziałaniu problemom z alkoholem, promowano elementy programu przeciwdziałania uzależnieniom narkotykowym u dzieci i młodzieży propagując zachowania alternatywne wobec przyjmowania środków psychoaktywnych, z naciskiem na prowadzenie zdrowego stylu życia.

Zadanie realizowane było przez podmioty funkcjonujące w obszarze profilaktyki i leczenia uzależnień w formie warsztatów profilaktyczno – edukacyjnych, zajęć dla liderów kół profilaktycznych, imprez i zajęć promujących zdrowy styl życia o charakterze sportowym i kulturalnym, oraz w formie zajęć rozwijających zainteresowania. Zrealizowano 968 godzin zajęć, w których uczestniczyło 6 781 osób. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 142 027 zł.

Cel: II Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej

W ramach zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych w tym organizowania różnych form spędzania czasu wolnego prowadzono zajęcia profilaktyczne, warsztatowe a także w formie zorganizowanych form wypoczynku, w których w 2019 r. uczestniczyło 63 dzieci.

Wśród podmiotów pozarządowych zaangażowanych w wymienionej sferze oddziaływań było Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi oraz Stowarzyszenie Małych Dzieci w Łodzi.

Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi zorganizowało wypoczynek letni dla 15 dzieci i młodzieży w formie kolonii profilaktycznych. Dzieci w tym czasie miały możliwość zwiedzania, uczenia się historii, tradycji regionalnych, uczestniczyły również w cyklu warsztatów profilaktycznych z uzależnień związanych z alkoholem. Uczyły się czym jest uzależnienie i jak sobie z tym radzić, gdzie uzyskać pomoc i wsparcie. Na zajęciach stacjonarnych socjoterapeutycznych poruszane były tematy z dziedziny, które uczestnicy określają jako ważne dla nich. Uczono się m.in. akceptacji samego siebie i innych. Dzieci uczyły się także konstruktywnych form spędzania czasu wolnego bez wykorzystania alkoholu oraz rozwiązywania problemów emocjonalnych bez sięgania po środki wpływające na nastrój. Zajęcia odbywały się w siedzibie Centrum Wsparcia Terapeutycznego oraz organizowano wspólne wyjścia do miejsc spędzania czasu wolnego, do kina, na kręgle, pizzę. Z różnych form oddziaływania skorzystało łącznie 33 dzieci.

Stowarzyszenie Małych Dzieci w Łodzi zorganizowało obóz profilaktyczny dla młodzieży w wieku 13-18 lat mający na celu rozwijanie kompetencji w zakresie komunikowania, wyrażania emocji, podejmowania decyzji i organizowania czasu wolnego, sprzyjające budowaniu samooceny

i relacji społecznych. Uczestnicy zajęć to osoby wychowujące się w rodzinach z problemem m.in. bezrobocia, alkoholizmu, narkomanii, przemocy, przestępczości. Podczas prowadzonych zajęć przekazywano wiedzę na temat radzenia sobie bez używek, odmawiania korzystania ze środków psychoaktywnych radzenia sobie z dostępnością środków psychoaktywnych a także rezygnacji z modelu życia związanego z zażywaniem narkotyków. Młodzież uczestniczyła w warsztatach tanecznych z muzyką współczesną połączone z elementami muzyki regionalnej, będącej ważnym elementem kultury odwiedzanego regionu Polski. W trakcie turnusu uczestnicy brali udział w przygotowaniu materiału wideo na temat spędzania czasu podczas wypoczynku. Atrakcją był udział w aktywnych formach wypoczynku, poznawania regionu, uczestnictwo w zajęciach rozwijających predyspozycje, obcowanie z ludźmi o odmiennej kulturze. Z zajęć skorzystało 30 dzieci. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 159 410 zł.

Cel: III Prowadzenie działań edukacyjnych i socjoterapeutycznych dla młodzieży eksperymentującej i problemowo używającej narkotyki, w tym również tzw. "dopalacze" w ramach profilaktyki wskazującej

W ramach działań edukacyjnych i socjoterapeutycznych dla młodzieży używającej substancji psychoaktywnych prowadzono szereg działań mających na celu zatrzymanie procesu destrukcji dzieci i młodzieży używających substancji psychoaktywnych. Prowadzone zajęcia miały charakter specjalistycznych konsultacji, poradnictwa, grup wsparcia, warsztatów umiejętności psychospołecznych, indywidualnych zajęć edukacyjno - informacyjnych, interwencji kryzysowych, psychoterapii rodzinnej oraz turnusów integracyjnych. Łącznie w ramach działań edukacyjnych i socjoterapeutycznych zorganizowano 1009 godzin zajęć/konsultacji, w których uczestniczyło 400 osób. Całkowite koszty realizacji zadania wyniosły 86 320 zł.

5. Wspieranie w konstruktywnym organizowaniu czasu wolnego i organizowania wypoczynku dla dzieci, wsparcie procesu edukacji i rozwijania zainteresowań u dzieci

a. prowadzenie placówek wsparcia dziennego

Placówki wsparcia dziennego stanowiły jedną z form wspierania rodziny, mającą na celu udzielenie pomocy w opiece i wychowaniu dziecka.

Placówki wsparcia dziennego prowadzone były w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych, zapewniającej dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;

- opiekuńczo-specjalistycznej, do której zadań należała w szczególności opieka i wychowanie, pomoc w nauce, organizacja czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań, organizacja zajęć socjoterapeutycznych, terapeutycznych, korekcyjnych, kompensacyjnych oraz logopedycznych;
- pracy podwórkowej realizującej działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

Tabela 1. Placówki Wsparcia Dziennego

Placówki wsparcia dziennego	2019
Liczba dzieci skierowanych do placówek w roku kalendarzowym	1 324
Koszty (całkowite) prowadzenia placówek	2 466 901,27

- placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczej

W 2019 r. funkcjonowało 11 placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej prowadzonych na zlecenie Miasta Łodzi przez organizacje pozarządowe.

Placówki zapewniały w szczególności: opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań, dożywianie w formie jednego posiłku.

Tabela 2. Placówki Wsparcia Dziennego w formie opiekuńczej

Lp.	Nazwa organizacji	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba korzystających w 2018 r.
1	Stowarzyszenie Oratorium im. św. Dominika Savio, 90-046 Łódź, ul. Wodna 36	1		
	<ul style="list-style-type: none"> Świetlica Środowiskowa „Iskierka Przyjaźni Dominika”, ul. Wodna 36 		30	45
2	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Łódzki Oddział Regionalny, 90-252 Łódź, ul. Jaracza 42	2		
	<ul style="list-style-type: none"> Środowiskowe Ognisko Wychowawcze, ul. Jaracza 42 		30	41
	<ul style="list-style-type: none"> Świetlica Opiekuńczo-Wychowawcza, ul. Bojowników Getta Warszawskiego 3 		30	42
3	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zarządu Oddziału Dzielnicowego Łódź-Górna, 93-224 Łódź, ul. Podhalańska 2a	1		
	<ul style="list-style-type: none"> Ognisko Wychowawcze, ul. Gładka 39/41 		20	20
	<ul style="list-style-type: none"> Ognisko Wychowawcze, ul. Kolumny 311 	1	20	32
4	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Dzielnicowy Łódź-Widzew, 92-512 Łódź, ul. Lermontowa 7	2		
	<ul style="list-style-type: none"> Środowiskowe Ognisko Wychowawcze, ul. Giewont 28 		25	32
	<ul style="list-style-type: none"> Środowiskowe Ognisko Wychowawcze, ul. Lermontowa 7 		25	52
5	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Dzielnicowy Łódź-Polesie, 90-536 Łódź, ul. Gdańska 150	3		
	<ul style="list-style-type: none"> Świetlica Środowiskowa, ul. Lorentza 1 		40	87
	<ul style="list-style-type: none"> Świetlica Środowiskowa, ul. Hufcowa 20 		30	78
	<ul style="list-style-type: none"> Świetlica Środowiskowa, ul. Napoleońska 7/17 		30	50
6	Centrum Służby Rodzinie, 93-162 Łódź, ul. Broniewskiego 1a	1		

	• Świetlica M.Łodzi Niegniwni,		30	47
	Razem	11	310	526

- placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczo-specjalistycznej

W 2019 r. funkcjonowało 16 placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczo-specjalistycznej, prowadzonych na zlecenie Miasta Łodzi przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Placówki zapewniały w szczególności: opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań, dożywianie w formie jednego posiłku. Ponadto organizowały zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, a także realizowały indywidualne programy korekcyjne, programy psychokorekcyjne lub psychoprofilaktyczne, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

Tabela 3. Placówki Wsparcia Dziennego w formie opiekuńczo - specjalistycznej

Lp.	Nazwa organizacji	Liczba placówek	Liczba miejsc	Liczba korzystających w 2018 r.
1	Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego, 93-562 Łódź, ul. Obywatelska 60	1	55	57
	• Ognisko Wychowawcze, ul. Obywatelska 60			
2	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Dzielnicowy Łódź-Polesie, 90-536 Łódź, ul. Gdańska 150	4	35	64
	• Świetlica Socjoterapeutyczna, ul. Ogrodowa 28,			
	• Świetlica Socjoterapeutyczna, ul. Księża Młyn 1,			
	• Świetlica Socjoterapeutyczna, ul. Gdańska 150,			
	• Świetlica Socjoterapeutyczna, ul. 28 Pułku Strzelców Kaniowskich 52/54			
3	Caritas Archidiecezji Łódzkiej, 90-507 Łódź, ul. Gdańska 111	2	50	80
	• Specjalistyczna Świetlica Środowiskowa CAŁ, ul. Gdańska 111,			
	• Specjalistyczna Świetlica Środowiskowa CAŁ, ul. Odolanowska 46			
4	Stowarzyszenie Ewangelizacyjno-Charytatywne „Mocni w Duchu”, 90-058 Łódź, ul. Sienkiewicza 60	1	40	85
	• Świetlica „Anielisko”, ul. Sienkiewicza 60			
5	Stowarzyszenie Oratorium im. św. Dominika Savio, 90-046 Łódź, ul. Wodna 36	1	30	43
	• Młodzieżowy Klub Środowiskowy „Źródło”, ul. Wodna 36			
6	Stowarzyszenie Małych Dzieci, 90-242 Łódź, ul. Kopcińskiego 1/3	1	25	30
	• Świetlica Małych Dzieci, ul. Kopcińskiego 1/3			
7	Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego, 91-408 Łódź, ul. Pomorska 54	1	30	35
	• Świetlica Podwórkowa, ul. Pomorska 54			
8	Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki (Sióstr Salezjanek), 91-745 Łódź, ul. Brauna 5	1	55	52
	• Świetlica Środowiskowa – Oratorium, ul. Brauna 5			

9	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zarząd Oddziału Dzielnicowego Łódź-Górna, 93-224 Łódź, ul. Podhalańska 2a	2		
	• Świetlica Socjoterapeutyczna, ul. Rzgowska 151		30	30
	• Świetlica Socjoterapeutyczna, ul. Karpia 65/67		30	36
10	Fundacja Virako-Szczęśliwe Podwórka, 90-330 Łódź, al. Piłsudskiego 76	1		
	• Świetlica Fundacji Virako-Szczęśliwe Podwórka, al. Rydza Śmigłego 24/26		30	35
11	Międzynarodowe Stowarzyszenie Pomocy „Słyszę Serce”, 91-473 Łódź, ul. Skarbowa 28	1		
	• Socjoterapeutyczny Klub Środowiskowy „KAZIK”, ul. Wspólna 6		25	30
Razem		16	570	768

- placówka wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę

W 2019 r. funkcjonowała jedna placówka wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę, prowadzona na zlecenie Miasta Łodzi przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Pomocy „Słyszę Serce”, która realizowała działania animacyjne i socjoterapeutyczne. Placówka dysponowała 30 miejscami organizacyjnymi. W skali roku objęła opieką 33 dzieci. Swoim zasięgiem obejmowała 2 kwartały ulic:

1. Lutomska, Rybna, Ciesielska, Kominiarska, Urzędnicza, Limanowskiego, Sierakowskiego;
2. Zgierska, Goplańska, Dolna, Ceglana, Rynek Bałucki, Berlińskiego, Młynarska.

Ponadto w ramach wskazanego zakresu działania funkcjonowały placówki prowadzone przez podmioty pozarządowe:

- Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi prowadziło oddziaływania w formie wsparcia dziennego w formie opiekuńczej. Zajęcia odbywały się w dni powszednie codziennie od godziny 12 00 do 20 00. Pomagano dzieciom w odrabianiu lekcji, wkładano wysiłek w realizację obowiązku szkolnego, prowadzono edukację w formie korepetycji, co pozwalało na zmniejszanie problemów edukacyjnych dzieci. Zapewniano także dostęp do konsultacji z logopedą i psychologiem, co stanowiło istotne wsparcie skierowane bezpośrednio na uczestników zajęć. Zapewniano także wyżywienie, a także opiekę podczas pobytu poza domem. Z form oddziaływania opiekuńczego, związanego z zaspokojeniem potrzeb dzieci skorzystały łącznie 43 osoby.
- W ramach projektu Świetlica Podwórkowa korzystało dodatkowo 33 dzieci oraz ich rodzice. Oddziaływaniami objęto dzieci, które spędzały czas wolny w Świetlicy, korzystały z pomocy w odrabianiu lekcji, korepetycji, organizowanych warsztatów i zajęć służących przystosowaniu do funkcjonowania społeczno - kulturowego. Wsparcie dla rodziców obejmowało rozwiązywanie problemów opiekuńczo-wychowawczych, pozwalało na nabywanie przez rodziców kompetencji rodzicielskich.
- Stowarzyszenie Małych Dzieci w Łodzi organizowało zajęcia w placówkach wsparcia

dziennego w formie zajęć socjoterapeutycznych, terapii pedagogicznej, organizacji czasu wolnego, rozwijania zainteresowań, pomocy w nauce, nawiązywano także kontakt z rodzicami. Celem prowadzonych zajęć było tworzenie systemu wsparcia dla dziecka i jego rodziny. Oferowana pomoc to działania planowane i zindywidualizowane, opierające się na diagnozie potrzeb i problemów, proponując wsparcie kompleksowe, obejmujące wiele aspektów życia dziecka. Wsparcie miało charakter długoterminowy, trwało co najmniej 2-3 lata. Pomoc udzielana była w ramach kontaktu indywidualnego oraz podczas pracy w grupie. W ramach kompleksowych oddziaływań zapraszano do współpracy m.in. rodziców, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych, kuratorów. Z długoterminowego wsparcia skorzystało 35 dzieci.

- Stowarzyszenie Małych Dzieci prowadziło także działania w zakresie niwelowania deficytów rozwojowych i braków edukacyjnych u dzieci. W ramach prowadzonych oddziaływań współpracowano także z rodzicami dzieci celem udzielania wsparcia skierowanego na wzmocnienie kompetencji wychowawczych rodziców. W 2019 roku z zajęć skorzystało 36 dzieci. Działania prowadzone były długoterminowo.

b. Realizacja projektu „Świetlice.Lodz”, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego

W 2019 r. realizowano projekt „Świetlice.Lodz”. Projekt był skierowany do rodzin zagrożonych ubóstwem, wykluczeniem społecznym i niewydolnych wychowawczo. Projekt miał na celu poprawę funkcjonowania rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie wzmocnienia kompetencji wychowawczych rodziców oraz przez niwelowanie deficytów rozwojowych i braków edukacyjnych u dzieci.

W ramach funkcjonowania projektu wzmocniono zasoby kadrowe świetlic co pozwoliło na prowadzenie szerszego pakietu zajęć dla dzieci w zakresie rozwijania pasji i zainteresowań. Oddziaływania kierowane do rodziców zyskały usługi pozwalające na pracę ukierunkowaną na poprawę relacji rodzinnych przez włączanie rodziców w zajęcia organizowane w placówkach oraz wspólnych warsztatów wyjazdowych, wzmacniających więzi między rodzicami a dziećmi.

Rodziny objęte wsparciem otrzymały szeroką pomoc w zakresie opieki i wychowania. W ramach projektu planowane działania realizowane były w 14 świetlicach prowadzonych na terenie łodzi. W ramach prowadzonych działań proponowano bieżącą pomoc w opiece nad dzieckiem (pomoc wychowawcy), wsparcie specjalistyczne (psycholog, logopeda, pedagog), zajęcia podnoszące kompetencje dzieci w zakresie posługiwania się językiem ojczystym i obcym, zajęcia matematyczne

i naukowo – techniczne a także informatyczne. Zwiększano także umiejętności dzieci w zakresie zapamiętywania i uczenia się. Budowano odpowiedzialność w zakresie podejmowania decyzji i świadomość konsekwencji własnych działań. Zapoznawano z formami wyrażania siebie, w ramach ekspresji artystycznej. Rodzicom proponowano udział w warsztatach kompetencji rodzicielskich.

Projekt realizowany był przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi prowadzącymi świetlice socjoterapeutyczne na terenie Łodzi, tj.: Oratorium im. św. Dominika Savio, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zarząd Oddziału Dzielnicowego Łódź – Górna, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Dzielnicowy Łódź – Polesie, Stowarzyszenie Ewangelizacyjno - Charytatywne „Mocni w Duchu”, Stowarzyszenie Małych Dzieci, Dom Zakonny Zgromadzenia Sióstr Urszulanek SJK, Międzynarodowe Stowarzyszenie Pomocy „Słyszę Serce”, Centrum Wsparcia Terapeutycznego, Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki (Siostry Salezjanki).

Zajęcia prowadzono w 14 placówkach, w których uczestniczyło 475 dzieci. Całkowite koszty realizacji projektu wyniosły 93 677,07 zł.

c. Organizacja czasu wolnego, organizacja wypoczynku

W okresie ferii zimowych i okresie letnim proponowano dzieciom wypoczynek. Na terenie szkół i placówek oświatowych zapewniono dzieciom pozostającym w miejscu zamieszkania w okresie ferii letnich i zimowych atrakcyjne spędzanie czasu wolnego. Dzieci w wieku 6-13 lat miały zorganizowane zajęcia sportowe, wycieczki, zajęcia kulturalne i artystyczne służące rozwijaniu zainteresowań i wiedzy uczestników zajęć. Kształtowano prospołeczne zachowania i wzmacniano zasoby interpersonalne u dzieci doświadczających trudności życiowych, wychowujących się w rodzinach przejawiających różne typy deficytów. W 2019 roku z proponowanych form spędzania czasu wolnego skorzystało 7756 dzieci.

Przedstawiciele Straży Miejskiej w Łodzi w ramach udziału w organizowaniu czasu wolnego i wypoczynku dla dzieci i młodzieży prowadzili zajęcia w czasie ferii zimowych oraz w okresie wakacji. W ramach prowadzonych zajęć promowano zasady bezpieczeństwa, wartości proekologiczne, odpowiednie (humanitarne) traktowanie zwierząt, propagowano zdrowy i aktywny tryb życia. Celem wiodącym prowadzonych spotkań było zaproponowanie dzieciom i młodzieży uczestniczących w koloniach letnich i zimowych, bezpiecznych i interesujących form spędzania czasu wolnego. W szczególności zwracano uwagę na bezpieczeństwo dzieci. Podczas prowadzonych zajęć dzieci uczestniczyły w warsztatach na temat historii i architektury miasta Łodzi (Bajkowa Łódź), a także edukowano na temat znaczenia kultury rozwijanej w historii miasta. Podczas prowadzonych warsztatów poświęconych tematyce pro ekologicznej uczono budowania szacunku do świata przyrody i zwierząt. Uczono prawidłowego wykorzystywania i przechowania żywności. Zagospodarowano także czas, by uczestnicy zajęć zdobyli informację na temat odpowiedzialnego postępowania wobec zwierząt.

Prowadzone zajęcia miały formę warsztatów, co zdaniem organizatorów było ciekawą, wymagającą aktywnego uczestnictwa formą spędzania czasu wolnego.

Drugim elementem prowadzonych zajęć było dostarczenie wiedzy na temat szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Poświęcono uwagę na zapoznanie uczestników zajęć z zachowaniem bezpieczeństwa na drodze. Zwrócono uwagę na temat zachowania bezpieczeństwa podczas zabaw. Szczególny nacisk położono na budowanie sprzyjających bezpieczeństwu relacji w grupie rówieśniczej i w relacjach dziecko-dorosły. Proponowano posługiwanie się sposobami komunikowania nieagresywnego. Dostarczano wiedzy o sytuacjach związanych z przeciwdziałaniem agresji i przemocy i przeciwdziałaniu uzależnieniom. Informowano uczestników zajęć o przysługujących im prawach oraz dostarczono podstawowych informacji na temat funkcjonujących na terenie miasta służb miejskich. Prowadzone warsztaty z dziećmi i młodzieżą mają charakter aktywny, także sportowy, promujący współuczestnictwo i dyskusję. Prowadzący zajęcia pozostawali w interakcji z uczestnikami zajęć, pozwalając na dwustronną komunikację. Dzięki otwartości przedstawicieli Straży Miejskiej uczestnicy prowadzonych zajęć ujawniali osobiste problemy a przez to mieli szansę nauczyć się zaproponowanych nowych sposobów ich rozwiązywania i radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych. Miejscem prowadzonych spotkań były zarówno siedziba Straży Miejskiej w Łodzi, teren Łódzkiego Szlaku Konnego przy ul. Wycieczkowej 86 oraz placówki oświatowe. Łącznie zorganizowano 56 zajęć, z których skorzystało 2440 dzieci.

Stowarzyszenie Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi zorganizowało dla 15-ciorga dzieci 6-dniowe kolonie w Zakopanem. Podczas pobytu dzieci poznawały lokalną kulturę, przemierzały szlaki górskie, poznawały przyrodę i uczyły się nowych zachowań związanych z odpowiedzialnym spędzaniem czasu wolnego, a także świadczenia pomocy innym i przełamywania własnych słabości. Dla dzieci był to także czas uczestnictwa w zajęciach profilaktycznych poświęconych tematyce uzależnień, podczas których dzieci dowiadywały się o symptomach uzależnienia oraz możliwości radzenia sobie z chorobą. Wskazywano miejsca poszukiwania wsparcia w takich sytuacjach. Całkowite koszty realizacji działań wyniosły 1 976 148,62 zł.

d. Prowadzenie przedszkola dla dzieci z rodzin, w których występują problemy opiekuńczo – wychowawcze

Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki Siostry Salezjanki w Łodzi prowadziły Przedszkole przy ZOW „Ochronka Bałucka”. Celem zorganizowanych działań było wsparcie rodzin dysfunkcyjnych we właściwym realizowaniu obowiązków opiekuńczo – wychowawczych. Zajęcia przedszkolne realizowane były od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.00 do 15 00, a od września 2019 r. od 8.00 do 16.00 w dni nauki szkolnej oraz przez 2 tygodnie wakacji. W roku 2019 opieką przedszkolną

zostało objętych 75 dzieci. Rodzice nie ponosili kosztów uczestnictwa ich dzieci w zajęciach przedszkolnych. Większość dzieci otrzymała refundację obiadów z funduszy MOPS. Pozostałe posiłki opłacane były ze środków własnych Zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki. Zajęcia odbywały się w dwóch grupach wiekowych. Prowadzone były przez wykwalifikowany personel. W razie potrzeby dzieci obejmowane były także indywidualnym programem pomocy. Większość podopiecznych przedszkola to dzieci w znacznym stopniu zaniedbane pod względem opiekuńczym i wychowawczym, wymagające wiele zaangażowania. Równoległe z pracą prowadzoną z dziećmi, personel przedszkolny prowadził także pracę z rodzicami, która ma na celu podniesienie ich kompetencji wychowawczych. Zajęcia dla rodziców obejmują spotkania doszkalające, warsztaty, spotkania w gronie rodziców i dzieci. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 347 564,23 zł.

e. Dodatkowe programy realizowane przez szkoły i placówki oświatowe – Jestem Kobietą, Nauczyciel – Lider – Mediator, Akademia Czasu Wolnego, Staś, Aktywizacja Społeczna Dzieci i Młodzieży – w zależności od możliwości finansowych Wydziału

W 2019 roku proponowano tematyczne zajęcia mające na celu wsparcie szkół i rodzin na rzecz podnoszenia jakości pracy z dziećmi i młodzieżą wykazującą zaburzenia w rozwoju i przejawiający nieprawidłowości zachowania, w związku z tym konieczności stosowania specjalnych metod pracy. W ramach zadań realizowanych przez placówki oświatowe zorganizowano tematyczne zajęcia mające na celu dostarczenie wiedzy i umiejętności ukierunkowane na niwelowanie deficytów u dzieci.

W 2019 roku zrealizowano następujące zajęcia tematyczne:

- Jestem Kobietą – program miał na celu budowanie pozytywnej samooceny i systemu wartości u dziewcząt oraz sprzyjanie podnoszeniu poziomu dojrzałości społecznej, emocjonalnej i moralnej u uczestniczek zajęć. Praca skierowana była także na zwiększanie umiejętności krytycznej analizy skutków negatywnych zachowań społecznych (np. stosowania używek, przynależności do subkultur i sekt religijnych, stosowania i poddawania się przemocy), mającej istotne znaczenie dla budowania poczucia bezpieczeństwa dziewcząt. Czas poświęcono także na kształtowanie pozytywnych, akceptowanych społecznie wzorów zachowań oraz pozytywnych i skutecznych sposobów reagowania w sytuacjach trudnych i konfliktowych. Program realizowany był w formie cyklicznych spotkań w formie warsztatów, w których gościli specjaliści z różnych dziedzin życia społecznego.
- Nauczyciel – Lider – Mediator - program miał na celu wspieranie nauczycieli szkół i pracowników poradni psychologiczno - pedagogicznych w pracy z dzieckiem niepełnosprawnym. Podczas prowadzonych zajęć nauczyciele mieli dostarczaną wiedzę

o sposobie postępowania z uczniem ujawniającym trudności szkolne.

- Aktywizacja Społeczna Dzieci i Młodzieży - program miał na celu wspieranie funkcjonowania klubów młodzieżowych, społecznych inicjatyw młodzieży oraz inicjatyw na rzecz dzieci i młodzieży. Formą wsparcia było prowadzenie zajęć ukierunkowanych na wzmocnienie pozytywnych zachowań społecznych dzieci i młodzieży, a także kształtowanie postaw wychowawczych wśród pracowników oświaty. Pomoc kierowana była także do organizacji pozarządowych, pracujących na rzecz rodzin i dzieci znajdujących się w kryzysie. W ramach programu przeprowadzono zajęcia mające na celu wzmocnienie prospołecznych zachowań u dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym. Szczególną uwagę poświęcono zagadnieniu problemów natury psychiatrycznej, które utrudniają funkcjonowanie społeczne młodej generacji.

W programach uczestniczyło 2237 osób. Całkowite koszty działań wyniosły 102 900 zł.

f. Aktywizowanie dzieci i młodzieży do udziału w pozalekcyjnych zajęciach i imprezach sportowo – rekreacyjnych

Zainicjowano międzywydziałową współpracę w zakresie aktualizacji Zasad udziału dzieci w zajęciach sportowo – rekreacyjnych. Celem Zasad jest zwiększenie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży oraz kreowanie aktywnych postaw wobec osobistej kultury fizycznej jako skutecznego sposobu przeciwdziałania niekorzystnym zachowaniom społecznym.

W ramach opracowanych zasad udziału dzieci w zajęciach sportowo-rekreacyjnych Wydział Sportu przekazał 10 biletów na imprezy siatkarskie dla podopiecznych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Wydział Sportu przysyłał cotygodniowe informacje na temat imprez sportowych odbywających się w mieście, a także zajęć sportowo-rekreacyjnych organizowanych przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji.

g. Aktywizowanie dzieci i młodzieży, w tym niepełnosprawnej, do udziału w pozalekcyjnych zajęciach upowszechniających kulturę i sztukę

Wydział Kultury Urzędu Miasta Łodzi w 2019 r. prowadził działania w zakresie aktywizowania dzieci i młodzieży, w tym niepełnosprawnej, do udziału w pozalekcyjnych zajęciach upowszechniających kulturę i sztukę. Celem prowadzonych oddziaływań było uczenie konstruktywnego organizowania czasu wolnego i wypoczynku dla dzieci a także wspieranie procesu edukacji i rozwijanie zainteresowań. Działania kulturalne prowadzono w miejskich domach kultury, tj.: Ośrodku Kultury Górna, Centrum Kultury Młodych, Poleskim Ośrodku Sztuki, Akademickim Ośrodku Inicjatyw Artystycznych. Zajęcia przybierały różnorodne formy, m.in. warsztatów z różnych dziedzin

sztuki, pikników rodzinnych, spotkań, spektakli teatralnych, działań okazjonalnych, w ramach których upowszechniano szeroko rozumianą kulturę. Adresatami prowadzonych działań były dzieci i młodzież z rodzin, w których występują problemy opiekuńczo – wychowawcze. Łącznie w 2019 roku w organizowanych spotkaniach udział wzięło 1341 dzieci. Działania realizowane bezkosztowo.

6. Wsparcie kształtowania służących zdrowiu nawyków w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, leczenie i korygowanie zaburzeń, terapia dla dzieci, konsultacje i profilaktyka zdrowia, wsparcie poprawiające samoocenę

a. Program wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka

Wczesne wspomaganie rozwoju (WWR) to zintegrowane działania profilaktyczne, diagnostyczne, terapeutyczne i medyczne, mające na celu stymulowanie funkcji odpowiedzialnych za rozwój psychomotoryczny i komunikację małego dziecka niepełnosprawnego. Z zajęć specjalistycznych mogły korzystać dzieci z różnymi typami niepełnosprawności, dla których proponowane były zajęcia pobudzające rozwój psychoruchowy i społeczny od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole. Działania kierowano także do rodziców i opiekunów dzieci, w formie pomocy i wsparcia w kształtowaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych. W 2019 roku z proponowanej pomocy skorzystało 386 osób. Działania realizowane bezkosztowo.

b. Projekt Soboty ze Specjalistami

Projekt Soboty ze Specjalistami jest inicjatywą związaną z poszerzeniem oferty dla rodziców z małymi dziećmi w obszarze wsparcia i uzyskania informacji na temat problemów rozwojowych, zagrożenia niepełnosprawnością, czy też postępowania w sytuacji urodzenia dziecka niepełnosprawnego. Celem prowadzonych działań jest ułatwienie rozwiązywania problemów i oferowanie wsparcia dla rodziców w formie zapewnienia dostępu do usług specjalistów w czasie dogodnym dla rodziców. Tym samym rodzice mają możliwość uzyskania kompleksowej informacji dotyczącej rozwoju i funkcjonowania dziecka, uzyskania wsparcia dla siebie, otrzymania informacji o niezbędnym wyposażeniu dziecka w sprzęt rehabilitacyjny, zdobycia rzetelnej wiedzy na temat metod rehabilitacyjnych, terapeutycznych i wychowawczych wykorzystywanych w terapii dzieci. Z proponowanego wsparcia skorzystało w 2019 roku 216 osób. Zadanie realizowane było w szkołach i placówkach oświatowych. Całkowity koszt realizacji zadania 59 447,66 zł.

c.1. Promocja zdrowia - podnoszenie świadomości zdrowotnej mieszkańców Miasta oraz prowadzenie działań promujących zdrowy styl życia, adresowanych do dzieci, młodzieży

W ramach promowania zdrowego stylu życia organizowano zajęcia profilaktyczne z elementami edukacji kierowane do dzieci i młodzieży. Prowadzone oddziaływania miały charakter m.in. warsztatów, podczas których dostarczano wiedzę o zdrowym, wolnym od substancji wpływających na świadomość, stylu życia. Dla szerszych grup organizowano imprezy okolicznościowe, podczas których promowano prozdrowotne treści. Prowadzono także poradnictwo specjalistyczne w tym konsultacje anonimowe, podczas których udzielano porad i odpowiadano na pytania osób zainteresowanych. Z prowadzonych form wsparcia w 2019 roku skorzystało 10 000 osób. Zajęcia prowadzono na terenie łódzkich szkół i przedszkoli. W zależności od form prowadzonego oddziaływania, niektóre z nich prowadzono długoterminowo w ciągu trwania roku szkolnego. Całkowity koszt realizacji zadania 109 379,91 zł.

c.2. Promowanie odpowiedzialnych zachowań prokreacyjnych wśród osób małoletnich oraz profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową, w tym profilaktyka HIV

Kształtowanie odpowiedzialnych zachowań prokreacyjnych wpisuje się w działania mające na celu promowanie zdrowego stylu życia. Jak już wspomniano, w 2019 r. różnymi formami oddziaływań objęto 10 000 osób - dzieci i młodzież. Proponowane treści obejmowały dostarczanie wiedzy o skutkach decyzji prokreacyjnych oraz odpowiedzialnym rodzicielstwie. Realizacja zajęć miała miejsce w 164 placówkach edukacyjnych. Łącznie zorganizowano 5 spotkań okolicznościowych o charakterze edukacyjnym i konferencji. Całkowity koszt realizacji zadania 110 700 zł.

7. Kształtowanie umiejętności budowania wspierających i życzliwych relacji, umiejętności budowania więzi z innymi

Zadania statutowe szkół i poradni Psychologiczno-Pedagogicznych – pomoc psychologiczno – pedagogiczna, Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zapobiegania Narkomanii

Istotą proponowanego wsparcia jest założenie, że zdolności emocjonalne i społeczne u dzieci rozwijane są w podobny sposób, jak zdolności poznawcze. Podejmowanie oddziaływań w celu stymulowania rozwoju społeczno-emocjonalnego przyczynia się do zwiększenia kompetencji dzieci w sferze radzenia sobie z emocjami, a także wpływa na pozytywne funkcjonowanie w relacjach z innymi ludźmi. Proponowane wsparcie kierowane było do dzieci, nauczycieli i rodziców. W ramach

kształtowania umiejętności społecznych szczególnie nacisk położono na rozpoznawanie i wyrażanie uczuć. Uwagę poświęcono także budowaniu umiejętności podtrzymywania relacji i rozwiązywania sytuacji trudnych. Zajęcia prowadzono w placówkach oświatowych w formie zajęć edukacyjnych, warsztatów, grup wsparcia, szkoleń i indywidualnych konsultacji. W 2019 roku z proponowanego wsparcia skorzystało 2 500 osób. Całkowity koszt realizacji zadania 153 860 zł.

8.Uczenie asertywnych zachowań i budowania poczucia bezpieczeństwa, ochrona własnej integralności

a. Organizowanie i prowadzenie zróżnicowanych form poradnictwa (m.in.: medycznego, psychologicznego, prawnego, rodzinnego, psychospołecznego, socjalnego, pedagogicznego), zajęć psychologa z rodziną w kryzysie oraz zapewnienie możliwości wykonania obdukcji lekarskich dla osób dotkniętych przemocą

W ramach obszaru wsparcia związanego z budowaniem poczucia bezpieczeństwa i ochroną własnej integralności prowadzono działania mające na celu wsparcie osób i rodzin w sytuacjach doświadczania agresji, przemocy, ujawniania zachowań niebezpiecznych dla siebie. Formą prowadzonych oddziaływań było poradnictwo specjalistyczne dla ofiar przemocy w rodzinie. W ramach prowadzonego wsparcia udzielano informacji o sytuacji osoby i formach dostępnej pomocy. Proponowano także wsparcie psychologa, którego oddziaływania były istotne w budowaniu granic osobistych, formach komunikowania o swoich potrzebach, reagowania w sytuacjach niebezpiecznych dla osoby będącej w sytuacji przemocy. Udzielano także wsparcia długotrwałego w sytuacji „wychodzenia” z roli ofiary i uczenia się dbania o własny komfort w relacjach z potencjalnym sprawcą przemocy. Rodziny otrzymywały także pomoc dla dzieci poprzez dbanie o potrzeby dzieci w sytuacji rodziny z przemocą, w tym zrozumienia sytuacji dziecka przebywającego w długotrwałym stresie. Proponowano także pomoc lekarza w sytuacji wystąpienia potrzeby dokonania obdukcji i dokumentowania skutków doświadczania przemocy domowej. W 2019 r. z kompleksowego wsparcia skorzystało 1296 osób. Całkowity koszt realizacji zadania 114 000 zł.

b. Organizowanie i prowadzenie interwencji kryzysowej w sytuacjach przemocy w rodzinie

W sytuacji wystąpienia przemocy w rodzinie niezwykle ważnym wsparciem jest oferowanie pomocy specjalistycznej, celem której jest zaproponowanie działań bezpośrednich mających ochronić integralność osoby doświadczającej przemocy. Proponowano pomoc psychologiczną poprzez telefon interwencyjny, porady pierwszego kontaktu, terapię oraz wsparcie w wychodzeniu z sytuacji przemocy. W wyniku prowadzonych działań udzielono 2194 interwencje i 564 porady telefoniczne.

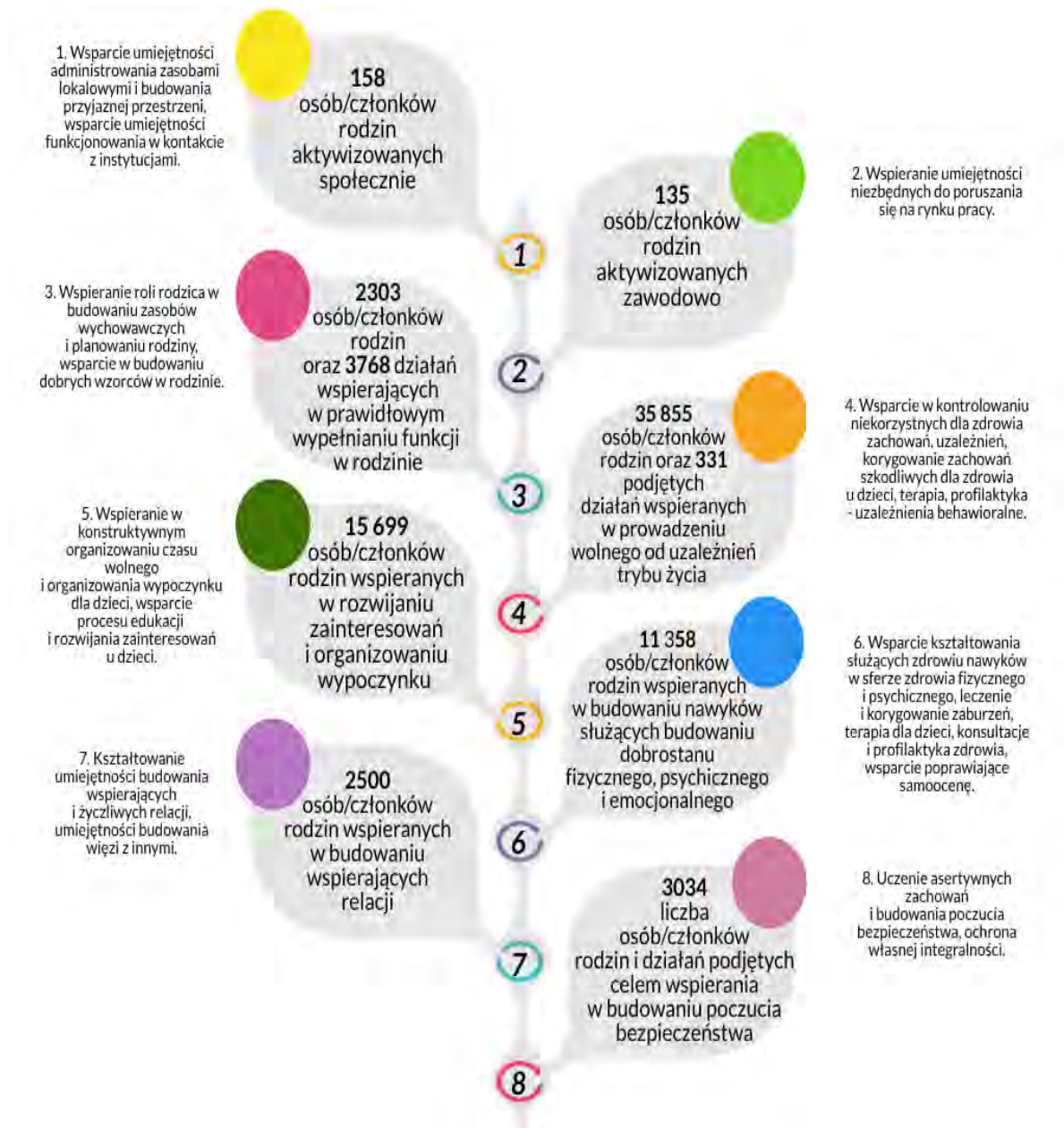
Odebrano 51 zgłoszeń dotyczących podejrzenia stosowania przemocy. Osobom zgłaszającym się do miejsc wsparcia udzielono 225 porad osobistych i 2194 specjalistycznych porad psychologicznych. Zapewniono dostęp lekarza podczas 251 dyżurów. Działania były prowadzone przez Miejskie Centrum Terapii i Profilaktyki Zdrowotnej im. bł. Rafała Chylińskiego w Łodzi. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 49 925,20 zł.

c. Wspieranie funkcjonowania telefonu Interwencyjnego dla osób dotkniętych przemocą i świadków przemocy w rodzinie

Telefon Interwencyjny to pomoc dostępna mieszkańcom miasta znajdującym się w sytuacji trudnej, zagrażającej osobistemu poczuciu bezpieczeństwa. Zapewnia dostęp do otrzymania porady w sytuacji braku wiedzy o postępowaniu w sytuacji bycia ofiarą przemocy oraz postępowaniu mającym na celu ochronę dzieci przed zagrożeniem ze strony osoby agresywnej. Telefon interwencyjny służy także udzielaniu anonimowych konsultacji osobom dotkniętym agresją i świadków takich sytuacji. Pomoc w opisywanej formie udzielana była całodobowo, przez siedem dni w tygodniu. W 2019 roku odnotowano 564 zgłoszenia. Porady udzielane były anonimowo. Działanie było realizowane przez Miejskie Centrum Terapii i Profilaktyki Zdrowotnej im. bł. Rafała Chylińskiego w Łodzi. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 269 997,80 zł.

Schemat nr 5.

Liczba osób i podjętych działań w zakresie wsparcia ról i funkcji rodziny

Źródło: opracowanie własne

CEL NR 3. PODNOSZENIE JAKOŚCI I EFEKTYWNOŚCI USŁUG ŚWIADCZONYCH NA RZECZ WSPIERANIA RODZINY

Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych dla rodziny wymaga przeprowadzenia szkoleń i nawiązywania współpracy między podmiotami. Szkolenia mogą dotyczyć pracowników socjalnych i asystentów rodziny a także zespołu interdyscyplinarnego, które mogą sprzyjać lepszemu radzeniu sobie z rozwiązywaniem problemów rodzin. Wskazane są także inne formy współpracy między instytucjami poprawiające jakość proponowanego wsparcia. Inicjowanie działań mających na celu podnoszenie efektywności realizowanych zadań odbywa się poprzez zgłoszenie zainteresowanych grup odbyciem szkolenia oraz spełnieniem wymagań proceduralnych związanych z zamówieniem usług dla instytucji. W Programie Wspierania Rodziny planowano przeprowadzenie szkoleń dla kadry zawodowej oraz planowano spotkania grup zainteresowanych rozwijaniem obopólnej współpracy.

1. Tworzenie warunków do podnoszenia jakości funkcjonowania Zespołu Interdyscyplinarnego

W 2019 roku odbyło się szkolenie dla członków Zespołu interdyscyplinarnego oraz osób zapewniających obsługę organizacyjno-techniczną w ramach realizacji zadania związanego z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. W szkoleniu wzięło udział łącznie 19 osób. Szkolenie zostało przeprowadzone w Łodzi przez Centrum Profilaktyki i Reedukacji „Atelier”. Tematem szkolenia było stosowanie przepisów prawa, przez osoby zawodowo związane z obszarem przeciwdziałania przemocy domowej, w związku z zasadami przetwarzania danych osobowych. Koszty przeprowadzenia szkolenia wyniosły 2 900 zł.

2. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny

W 2019 r. przeprowadzono superwizje dla asystentów rodziny, których realizatorem była Grupa OSB s.c z Olsztyna. W superwizji wzięło udział 16 asystentów rodziny. Koszty przeprowadzenia superwizji wyniosły 4 996 zł.

3. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników socjalnych

W 2019 r. zorganizowano superwizje dla terenowych pracowników socjalnych, w których wzięło udział łącznie 68 osób. Superwizja została przeprowadzona przez Centrum Profilaktyki i Reedukacji „Atelier”. Koszty przeprowadzenia superwizji wyniosły 30 000 zł.

HARMONOGRAM ZADAŃ I WYDATKÓW 2019 R.

Cel I: Rozwój systemu opieki nad rodziną i dzieckiem.

Zakres wsparcia	Nazwa Programu/Zadania	Wskaźniki realizacji celu	Czas realizacji	Forma realizacji	Instytucja realizująca / koordynująca zadanie
1. Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia, opłaty za posiłki w szkole, przedszkolu.	a. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023; Cel: Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia.	- Liczba dzieci i uczniów którym zostały opłacone posiłki w szkołach i przedszkolach, jadłodajniach: 3 137 - Liczba rodzin korzystających z zasiłków celowych na zakup posiłku lub żywności: 9 931 - Liczba posiłków w szkołach i przedszkolach, jadłodajniach: 472 693 - Liczba zasiłków celowych dla rodzin (dożywianie): 65 249	2019 r.	Rzeczowa: -posiłki -finansowa: zasiłki celowe na zakup posiłku lub żywności.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi/Organizacje pozarządowe
	b. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023; Cel: Prowadzenie jadłodajni, kuchni społecznych dla osób z problemem alkoholowym i członków ich rodzin (dorosłych i dzieci).	-Liczba posiłków: 141 543 (w tym 2 854 posiłków dla dzieci) - Liczba osób: 619 (w tym 17 dzieci)	2019 r.	Rzeczowa: posiłek	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi / Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/Organizacje pozarządowe
2. Zapewnienie potrzeb mieszkaniowych: - kosztów utrzymania mieszkania, - odpowiedniego metrażu, - odpowiednich warunków sanitarnych, - dostępu do mediów.	a. dodatek mieszkaniowy	- Liczba gospodarstw domowych: 9 662	2019 r.	Finansowa: przyznane świadczenie	Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi
	b. Programy osłonowe dla najemców i użytkowników lokali mieszkalnych wskazane w Uchwale nr XXIV/572/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020.				
	Cel I Odpracowanie zadłużenia na podstawie Zarządzenia Nr 8764/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 26 czerwca 2018 r. w sprawie wprowadzenia możliwości spłaty zadłużenia z tytułu korzystania z lokali mieszkalnych stanowiących mieszkaniowy zasób Miasta Łodzi.	Od początku istnienia programu , tj. 7 września 2015 r., 517 osób dokonało spłaty zadłużenia w formie świadczenia rzeczowego (odpracowały zaległości) na kwotę 2 529 250,50 zł, w tym 151 osób odpracowało całą kwotę zadłużenia wskazaną w porozumieniu (dane podane narastająco).	2015 r.- 2019 r.	Ugoda / porozumienie	Zarząd Lokali Miejskich
	Cel II Możliwość rozłożenia zadłużenia na raty, odroczenia terminu płatności lub umorzenia na podstawie Uchwały Rady Miejskiej Nr XCIX/2031/14 z dnia 12 listopada 2014 roku w sprawie określenia szczegółowych zasad, sposobu i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty	- Liczba osób, które podpisały ugody w sprawie spłaty zadłużenia w ratach: 677 - Liczba osób, którym umorzono zadłużenie z tytułu opłat za lokal mieszkalny: 35	2019 r.	Ugoda / porozumienie	Zarząd Lokali Miejskich

	należności pieniężnych mających charakter cywilnoprawny, przypadających Miastu Łodzi lub jego jednostkom podległym, warunków dopuszczalności pomocy publicznej w przypadkach, w których ulga stanowić będzie pomoc publiczną oraz wskazania organu uprawnionego do udzielania tych ulg				
	Cel III Obniżka czynszu z tytułu niskich dochodów (liczonych procentowo do wysokości najniższej emerytury obowiązującej w dniu złożenia wniosku)	- Liczba osób, które otrzymały obniżkę czynszu w wysokości stosownej do posiadanych dochodów: 165	2019 r.	Aneks do umowy	Zarząd Lokali Miejskich
	Cel IV Rozwój systemu zamiany mieszkań – realizacja założeń wynikających z Polityki mieszkaniowej Łodzi 2020+ oraz Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016 - 2020 – ułatwienia dla osób starszych w zamianie zbyt dużych mieszkań na mniejsze - system zamian lokali mieszkalnych z kontrahentem, który ureguluje powstałe zadłużenie czynszowe.	- Liczba osób, które dokonały zamiany lokalu mieszkalnego na mniejszy, którego koszt utrzymania (w tym czynsz) będzie dla nich optymalny: 6 - Liczba osób, które dokonały zamiany na lokal o mniejszej powierzchni użytkowej i niższym standardzie w zamian za uregulowanie przez kontrahenta zamiany zadłużenia istniejącego na koncie finansowym tego lokalu: 8	2019 r.	Uгода/ porozumienie	Zarząd Lokali Miejskich
	c. dodatek energetyczny	- Liczba gospodarstw domowych: 3 727	2019 r.	Finansowa	Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi
3. Zapewnienie odzieży i obuwia dostosowanych do pór roku.	Prowadzenie punktu pomocy charytatywnej Cel: Zapewnienie osobom i rodzinom niezbędnego ubrania, artykułów chemicznych, sprzętu gospodarstwa domowego, suchego prowiantu osobie lub rodzinie, która jest tego pozbawiona.	- Liczba osób: 1 284	2019 r.	Finansowa	CARITAS AŁ
4. Korzystanie z nieodpłatnych usług ochrony zdrowia, zakup leków, zakup podstawowych środków higieny osobistej.	„Apteka Komunalna” - zasiłki celowe na dofinansowanie do zakupu leków; Cel: Pomoc dla rodzin w postaci dofinansowania do zakupu leków.	- Liczba osób: 3 204 - Liczba świadczeń: 6 589	2019 r.	Finansowa	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi
5. Zapewnienie opieki przedszkolnej, udzielanie pomocy na wydatki związane z realizacją obowiązku szkolnego.	a. Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym; Cel: Świadczenia dla uczących się dzieci i młodzieży, z terenu Miasta Łodzi, znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej i życiowej, mające na celu wyrównywanie szans edukacyjnych.	- Liczba stypendiów szkolnych: 1 379 - Liczba zasiłków szkolnych: 64	01.09.2019 r.- 31.12.2019 r.	Rzeczowa i finansowa	Wydział Edukacji
	b. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	- Liczba świadczeń: 14 887	2019 r.	Finansowa	Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi

Cel I: Rozwój systemu opieki nad rodziną i dzieckiem – budżet.

Zakres wsparcia	Nazwa Programu/Zadania	Rok 2019	
		Wydatki na realizację zadania	w tym środki miejskie
1. Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia, opłaty za posiłki w szkole, przedszkolu.	a. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023; Cel: Zaspokojenie potrzeb związanych z zapewnieniem wyżywienia.	14 850 881,35 zł	2 979 620,85 zł
	w tym: b. Wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023; Cel: Prowadzenie jadalni, kuchni społecznych dla osób z problemem alkoholowym i członków ich rodzin (dorosłych i dzieci).	849 258,00 zł	849 258,00 zł
2. Zapewnienie potrzeb mieszkaniowych: - kosztów utrzymania mieszkania, - odpowiedniego metrażu, - odpowiednich warunków sanitarnych, - dostępu do mediów.	a. Dodatek mieszkaniowy.	21 804 214,99 zł	21 804 214,99 zł
	b. Programy osłonowe dla najemców i użytkowników lokali mieszkalnych wskazane w Uchwale nr XXIV/572/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 3 lutego 2016 r. w sprawie przyjęcia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016-2020.		-
	Cel I Odpracowanie zadłużenia na podstawie Zarządzenia Nr 8764/VII/18 Prezydenta Miasta Łodzi z dnia 26 czerwca 2018 r. w sprawie wprowadzenia możliwości spłaty zadłużenia z tytułu korzystania z lokali mieszkalnych stanowiących mieszkaniowy zasób Miasta.		Bezkosztowo
	Cel II Możliwość rozłożenia zadłużenia na raty, odroczenia terminu płatności lub umorzenia na podstawie Uchwały Rady Miejskiej Nr XCIX/2031/14 z dnia 12 listopada 2014 roku w sprawie określenia szczegółowych zasad, sposobu i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty należności pieniężnych mających charakter cywilnoprawny, przypadających Miastu Łodzi lub jego jednostkom podległym, warunków dopuszczalności pomocy publicznej w przypadkach, w których ulga stanowić będzie pomoc publiczną oraz wskazania organu uprawnionego do udzielania tych ulg.		Bezkosztowo
	Cel III		Bezkosztowo

	Obniżka czynszu z tytułu niskich dochodów (liczonych procentowo do wysokości najniższej emerytury obowiązującej w dniu złożenia wniosku).		
	<p style="text-align: center;">Cel IV</p> <p style="text-align: center;">Rozwój systemu zamiany mieszkań</p> <p style="text-align: center;">– realizacja założeń wynikających z Polityki mieszkaniowej Łodzi 2020+ oraz Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Łodzi na lata 2016 - 2020 – ułatwienia dla osób starszych w zamianie zbyt dużych mieszkań na mniejsze;</p> <p style="text-align: center;">- system zamian lokali mieszkalnych z kontrahentem, który ureguluje powstałe zadłużenie czynszowe.</p>	Bezkosztowo	
	c. Dodatek energetyczny.	472 559,86 zł	0
3. Zapewnienie odzieży i obuwia dostosowanych do pór roku.	<p style="text-align: center;">Prowadzenie punktu pomocy charytatywnej</p> <p style="text-align: center;">Cel: Zapewnienie osobom i rodzinom niezbędnego ubrania, artykułów chemicznych, sprzętu gospodarstwa domowego, suchego prowiantu osobie lub rodzinie, która jest tego pozbawiona.</p>	35 770,13 zł	22 000,00 zł
4. Korzystanie z nieodpłatnych usług ochrony zdrowia, zakup leków, zakup podstawowych środków higieny osobistej.	<p style="text-align: center;">„Apteka Komunalna” - zasiłki celowe na dofinansowanie do zakupu leków;</p> <p style="text-align: center;">Cel: Pomoc dla rodzin w postaci dofinansowania do zakupu leków.</p>	404 805,00 zł	404 805,00 zł
5. Zapewnienie opieki przedszkolnej, udzielanie pomocy na wydatki związane z realizacją obowiązku szkolnego.	<p style="text-align: center;">a. Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym;</p> <p style="text-align: center;">Cel: Świadczenia dla uczących się dzieci i młodzieży, z terenu Miasta Łodzi, znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej i życiowej, mające na celu wyrównywanie szans edukacyjnych.</p>	2 137 302,80 zł	427 460,56 zł
	b. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego.	2 129 569,75 zł	709 788,58 zł
CEL I: ROZWÓJ SYSTEMU OPIEKI NAD RODZINĄ I DZIECKIEM – WYDATKI 2019 ŁĄCZNIE		41 835 103,88 zł	26 347 889,98 zł

Cel II: Wsparcie roli i funkcji rodziny

Zakres wsparcia	Nazwa Programu/Zadania	Wskaźniki realizacji celu	Czas realizacji	Forma realizacji	Institucja realizująca /koordynująca zadanie
1. Wsparcie umiejętności administrowania zasobami lokalowymi i budowania przyjaznej przestrzeni, wsparcie umiejętności funkcjonowania w kontakcie z instytucjami.	Aktywizacja społeczna; Cel: Zwiększenie dbałości o najbliższe otoczenie.	-Liczba uczestników: 158	2019 r.	Treningi umiejętności społecznych, warsztaty rozwoju osobistego	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi-Kluby Integracji Społecznej
2. Wspieranie umiejętności niezbędnych do poruszania się na rynku pracy.	a. Kształcenie ustawiczne, podnoszenie kwalifikacji, współpraca z pracodawcami, dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy.	Nie zidentyfikowano grupy dedykowanej.	2019 r.	Szkolenia indywidualne	Powiatowy Urząd Pracy/Biuro Promocji Zatrudnienia i Obsługi Działalności Gospodarczej
	b. Aktywizacja zawodowa poprzez uczestnictwo w Klubie Integracji Społecznej.	- Liczba uczestników: 94	2019 r.	Szkolenia, prace społecznie użyteczne	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi/ Klub Integracji Społecznej
	c. Aktywizacja zawodowa poprzez uczestnictwo w Centrum Integracji Społecznej.	- Liczba uczestników: 41	2019 r.	Szkolenia Staże	Organizacje pozarządowe / Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi i Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych
3. Wspieranie roli rodzica w budowaniu zasobów wychowawczych i planowaniu rodziny, wsparcie w budowaniu dobrych wzorców w rodzinie.	a. Organizowanie programów wspierających z zakresu podnoszenia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych dla rodziców dzieci czasowo umieszczonych w pieczy zastępczej oraz rodziców przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze.	- Liczba uczestników: 30	V-XII.2019 r.	Warsztaty	Organizacje pozarządowe / Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi / Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych
	b. Prowadzenie jednostek specjalistycznego poradnictwa.	- Liczba uczestników: 654 - Liczba porad/wizyt: 1 858	2019 r.	Poradnictwo psychospołeczne i prawne, terapia rodzinna	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi /Organizacje pozarządowe
		- Liczba uczestników: 806 - Liczba porad/wizyt: 1 582	2019 r.	Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa dla członków rodzin osób z problemem alkoholowym (prawne, socjalne, psychologiczne pedagogiczne)	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi /Organizacje pozarządowe

		- Liczba uczestników: 249 - Liczba porad/wizyt: 328	2019 r.	Prowadzenie specjalistycznego poradnictwa osób z problemem alkoholowym (prawne, socjalne, psychologiczne pedagogiczne	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi /Organizacje pozarządowe
		- Liczba uczestników: 75 - Liczba godzin przeprowadzonych mediacji rodzinnych: 229	2019 r.	Przeprowadzanie mediacji rodzinnych	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi /Organizacje pozarządowe
		- Liczba uczestników: 489 - Liczba godz. 1 204 200 sesji psychoterapii indywidualnej	2019 r.	Prowadzenie terapii rodzinnych dla członków rodzin osób uzależnionych	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi /Organizacje pozarządowe
	c. Zapewnienie rodzinom opieki i wsparcia asystenta rodziny oraz pomocy pedagogiczno – psychologicznej.	- Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, pedagoga i psychologa: 414	2019 r.	Wsparcie rodzin pracą asystentów rodziny oraz pedagogów i psychologów.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi
	d. Zapewnienie rodzinom wsparcia przez rodziny wspierające.	Rodziny nie występowały o oferowane wsparcie.	2018 r.	Szkolenie rodzin wspierających, podpisywanie umów i pokrywanie kosztów związanych z udzielaniem pomocy.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi
	e. Akademia Rodzica.	- Liczba rodzin objętych dodatkowym wsparciem psychologiczno – pedagogicznym - 131	2019 r.	Warsztaty, szkolenia. Grupy wsparcia	Wydział Edukacji/Poradnie Pedagogiczno – Psychologiczne, organizacje pozarządowe

	f. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie; Cel: podejmowanie czynności w celu ochrony osób doświadczających przemocy domowej i działań zmierzających ku zatrzymaniu przemocy.	- Liczba wszczętych procedur Niebieskiej Karty: 1458 - Liczba wniosków do Sądu Rodzinnego informujących o wszczęciu procedury NK w rodzinach z nieletnimi dziećmi: 386	2019 r.	Posiedzenia Zespołu, posiedzenia grup roboczych	Zespół Interdyscyplinarny w Łodzi/Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi
4. Wsparcie w kontrolowaniu niekorzystnych dla zdrowia zachowań, uzależnień, korygowanie zachowań szkodliwych dla zdrowia u dzieci, terapia, profilaktyka - uzależnienia behawioralne.	a. Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Przeciwdziałanie Narkomanii.	- liczba uczestników – 15 000	2019 r.	Zajęcia edukacyjne	Szkoły i placówki oświatowe / Wydział Edukacji
	b. Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.				
	Cel: I Realizacja w łódzkich szkołach oraz innych placówkach oświatowych programów profilaktyki alkoholowej, w tym nakierowanych na kształtowanie i wzmacnianie czynników chroniących przed podejmowaniem zachowań ryzykownych zgodnie z filozofią profilaktyki pozytywnej (m. in. budowanie konstruktywnych interakcji społecznych, poczucia własnej wartości i skuteczności, rozwój zainteresowań, identyfikacji z pozytywnymi wzorami i grupami odniesienia).	- Liczba zajęć realizowanych w szkołach i innych placówkach oświatowych: 135 (976 h) - Liczba placówek: 57 - Liczba uczestników: 2 785	2019 r.	Zajęcia edukacyjne	Miejskie Centrum Terapii i Profilaktyki Zdrowotnej, organizacje pozarządowe /Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych
		- Liczba zajęć prowadzonych w szkołach przez Straż Miejską: 73 - Liczba placówek objętych działaniami: 15 - Liczba uczestników: 1 825	2019 r.	Warsztaty	Straż Miejska w Łodzi
	Cel: II Wspieranie działań promujących styl życia wolny od alkoholu, w tym także działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna).	- Liczba podjętych działań: 9 programów/31 działań/2087 h - Liczba uczestników: 7 866 - Liczba działań w ramach organizacji wypoczynku: 4 obozy/85 działań - Liczba uczestników wypoczynku: 121	III-XII.2019 r.	Warsztaty, zajęcia o charakterze sportowym i rekreacyjnym, szkolenia i indywidualne konsultacje z zakresu zdrowego stylu życia i modelu odżywiania się wolnego od alkoholu, zajęcia artystyczne. Wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży - podopiecznych ośrodków wsparcia.	Organizacje pozarządowe / Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych

	<p>Cel: III</p> <p>Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej.</p>	<p>- Liczba uczestników: 2 002</p> <p>Centrum Wsparcia Terapeutycznego w Łodzi.</p> <p>- Liczba uczestników: 33</p> <p>Stowarzyszenie Małych Dzieci w Łodzi:</p> <p>- Liczba uczestników – 32</p>	<p>III-XII.2019 r.</p> <p>06.07.2019 r. - 19.07.2019 r.</p>	<p>Warsztaty umiejętności psychospołecznych, konsultacje psychologiczne, porady psychologiczno-pedagogiczne, zajęcia opiekuńcze, edukacyjne i rozwojowe.</p> <p>Wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży ze świetlic socjoterapeutycznych- dwa turnusy obozu profilaktycznego w Beskidzie Niskim (Stowarzyszenie Małych dzieci w Łodzi).</p>	<p>Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych.</p> <p>Organizacje pozarządowe</p>
	<p>Cel: IV</p> <p>Prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży z grupy wysokiego ryzyka w ramach profilaktyki wskazującej.</p>	<p>- Liczba uczestników: 180</p>	<p>2019 r.</p>	<p>Zajęcia socjoterapeutyczne indywidualne i grupowe.</p>	<p>Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych</p> <p>Organizacje pozarządowe</p> <p>Organizacje pozarządowe</p>
c. Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii.					
	<p>Cel: I</p> <p>Wspieranie inicjatyw promujących zdrowy styl życia wolny od narkotyków, w tym także prowadzenie działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna).</p>	<p>- Liczba projektów/programów: 7</p> <p>- Liczba godzin zajęć: 968</p> <p>- Liczba uczestników: 6 781</p>	<p>2019 r.</p>	<p>Warsztaty profilaktyczno – edukacyjne, zajęcia dla liderów kół profilaktycznych w szkołach, imprezy i zajęcia promujące zdrowy styl życia o charakterze sportowym i kulturalnym, zajęcia rozwijające zainteresowania.</p>	<p>Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/ Organizacje pozarządowe /</p>
	<p>Cel: II</p> <p>Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej.</p>	<p>Stowarzyszenie Małych Dzieci w Łodzi:</p> <p>- Liczba uczestników - 30 (wypoczynek letni dla dzieci)</p>	<p>2019 r.</p>	<p>Wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży ze świetlic sojoterapeutycznych.</p>	<p>Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/ Organizacje pozarządowe</p>

		Centrum Wsparcia Terapeutycznego - Liczba uczestników - 33	23.06.2019 r.- 06.07.2019 r.	Wypoczynek letni dla dzieci i młodzieży ze świetlic sojoterapeutycznych- dwa turnusy obozu profilaktycznego w Beskidzie Niskim.	
	Cel: III Prowadzenie działań edukacyjnych i socjoterapeutycznych dla młodzieży eksperymentującej i problemowo używającej narkotyki, w tym również tzw. "dopalacze" w ramach profilaktyki wskazującej.	- Liczba godzin: 1 009 - Liczba uczestników: 400	2019 r.	Specjalistyczne konsultacje i poradnictwo, grupy wsparcia, warsztaty umiejętności psychospół., indywidualne zajęcia edukacyjno - informacyjne, interwencje kryzysowe, psychoterapię rodzinną, turnusy integracyjne.	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/Organizacje pozarządowe
5. Wspieranie w konstruktywnym organizowaniu czasu wolnego i organizowania wypoczynku dla dzieci, wspieranie procesu edukacji i rozwijania zainteresowań u dzieci.	a. Prowadzenie placówek wsparcia dziennego.	- Liczba placówek: 28 - Liczba uczestników: 1 324	2019 r.	Zajęcia w placówkach wsparcia dziennego - zajęcia socjoterapeutyczne, terapia pedagogiczna, organizacja czasu wolnego, pomoc w nauce, kontakt z rodzicami dzieci.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi/Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/Organizacje pozarządowe
	b. Realizacja projektu „Świetlice.Lodz”, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.	- Liczba placówek: : 14 Liczba uczestników - 475	2019 r.	Wzmocnienie kompetencji wychowawczych rodziców oraz niwelowanie deficytów rozwojowych i braków edukacyjnych u dzieci, poprzez rozszerzenie oferty wsparcia placówek wsparcia dziennego.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi/ Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/ Organizacje pozarządowe
	c. Organizacja czasu wolnego, organizacja wypoczynku, - zajęcia półkolonijne podczas ferii zimowych i wakacji, dla zorganizowanych grup z terenu	Wydział Edukacji: - Liczba uczestników: 7 756 Straż Miejska:	11.02-24.02.2019 r. 24.06-17.08.2019 r.	Zajęcia dodatkowe.	Szkoły i placówki oświatowe / Wydział Edukacji / Straż Miejska w Łodzi/ Organizacje pozarządowe

	miasta, Świetlic Środowiskowych i Szkół Podstawowych.	- Liczba uczestników w zajęciach Straży Miejskiej: 2 440 - Liczba zajęć: 56 Centrum Wsparcia Terapeutycznego: -Liczba uczestników zajęć: 15	2019 r.	Kolonie trwające 10 dni.	
	d. Prowadzenie przedszkola dla dzieci z rodzin, w których występują problemy opiekuńczo – wychowawcze.	- Liczba uczestników zajęć: 75	2019 r.	Zajęcia przedszkolne.	Zgromadzenie CMW Siostry Salezjanki Przedszkole przy ZOW „Ochronka Bałucka”
	e. Dodatkowe programy realizowane przez szkoły i placówki oświatowe – Jestem Kobietą, Nauczyciel – Lider – Mediator, Akademia Czasu Wolnego, Staś, Aktywizacja Społeczna Dzieci i Młodzieży.	- Liczba uczestników – 2 237	2019 r.	Wsparcie szkół i rodzin na rzecz podnoszenia jakości pracy z dziećmi i młodzieżą wykazującą zaburzenia rozwoju i zachowania i wynikającej z tego konieczności stosowania specjalnych metod pracy.	Wydział Edukacji/organizacje pozarządowe
	f. Aktywizowanie dzieci i młodzieży do udziału w pozalekcyjnych zajęciach i imprezach sportowo – rekreacyjnych.	W ramach opracowanych zasad udziału dzieci w zajęciach sportowo-rekreacyjnych Wydział Sportu przekazał 10 biletów na imprezy siatkarskie dla podopiecznych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej . Wydział Sportu przesyła cotygodniowe informacje na temat imprez sportowych odbywających się w mieście, a także zajęć sportowo-rekreacyjnych organizowanych przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji.			Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi/ Wydział Sportu
	g. Aktywizowanie dzieci i młodzieży, w tym niepełnosprawnej, do udziału w pozalekcyjnych zajęciach upowszechniających kulturę i sztukę.	- Liczba grup/spotkań: 140 - Liczba uczestników: 1 341	2019r.	Nieodpłatne kierowanie dzieci z rodzin, w których występują problemy opiekuńczo – wychowawcze do udziału w zajęciach i imprezach promujących sztukę.	Wydział Kultury
6. Wsparcie kształtowania służących zdrowiu nawyków w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, leczenie i korygowanie zaburzeń, terapia dla dzieci, konsultacje i profilaktyka zdrowia, wsparcie poprawiające samoocenę.	a. Program wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka.	- Liczba dzieci objętych programem: 386	2019 r.	Wsparcie rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi.	Wydział Edukacji
	b. Soboty ze Specjalistami.	- Liczba rodzin z małymi dziećmi objętych programem: 216	2019 r.	Wsparcie rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi.	Wydział Edukacji

	<p>c.1. Promocja zdrowia - podnoszenie świadomości zdrowotnej mieszkańców Miasta oraz prowadzenie działań promujących zdrowy styl życia, adresowanych do dzieci, młodzieży</p> <p>c.2. Promowanie odpowiedzialnych zachowań prokreacyjnych wśród osób małoletnich oraz profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową, w tym profilaktyka HIV.</p>	<p>c.1 - Liczba uczestników/odbiorców działań: 10 000</p> <p>c.2 - Liczba uczestników/odbiorców działań: 451 uczniów (w czasie zajęć warsztatowych), 219 rodziców i opiekunów prawnych uczniów, 86 nauczycieli i wychowawców. - Liczba szkół i placówek oświatowych objętych działaniami – 16 - Liczba wydarzeń, konferencji, imprez edukacyjnych i promujących zdrowie: 1</p>	2019 r.	Zajęcia profilaktyczno – edukacyjne, warsztaty, imprezy i zajęcia promujące zdrowy styl życia, zajęcia aktywności fizycznej, konsultacje specjalistyczne, anonimowe poradnictwo., edukacja z wykorzystaniem metod audiowizualnych (videoblog)	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/Organizacje pozarządowe
7. Kształtowanie umiejętności budowania wspierających i życzliwych relacji, umiejętności budowania więzi z innymi.	a. Zadania statutowe szkół i poradni PP – pomoc psychologiczno – pedagogiczna, Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zapobiegania Narkomanii.	- Liczba uczestników - 2 500	2019 r.	Zajęcia wspierające, edukacyjne, warsztaty, szkolenia, terapia grupowa i indywidualna, grupy wsparcia.	Wydział Edukacji
8. Uczucie asertywnych zachowań i budowanie poczucia bezpieczeństwa, ochrona własnej integralności.	a. Organizowanie i prowadzenie zróżnicowanych form poradnictwa (m.in.: medycznego, psychologicznego, prawnego, rodzinnego, psychospołecznego, socjalnego, pedagogicznego), zajęć psychologa z rodziną w kryzysie oraz zapewnienie możliwości wykonania obdukcji lekarskich dla osób dotkniętych przemocą.	- Liczba uczestników: 1 296	2019 r.	Poradnictwo specjalistyczne dla ofiar przemocy w rodzinie, zajęcia psychologa z rodziną w kryzysie, obdukcje lekarskie dla ofiar przemocy.	Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych/Organizacje pozarządowe
	b. Organizowanie i prowadzenie interwencji kryzysowej w sytuacjach przemocy w rodzinie.	- Liczba interwencji: 2 194 - Liczba porad telefonicznych: 564 - Liczba porad osobistych: 255 - Liczba dyżurów: 251 - Liczba porad psychologicznych: 2 194	2019 r.	Pomoc psychologiczna poprzez telefon interwencyjny, porady pierwszego kontaktu, terapia, pomoc i wsparcie w wychodzeniu z sytuacji przemocy.	Miejskie Centrum Terapii i Profilaktyki Zdrowotnej/ Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych

	c. Wspieranie funkcjonowania telefonu Interwencyjnego dla osób dotkniętych przemocą i świadków przemocy w rodzinie.	- Liczba zgłoszeń: 564 - Liczba zgłoszeń: 51	2019 r.	Całodobowy telefon interwencyjny czynny 7 dni w tygodniu.	Miejskie Centrum Terapii i Profilaktyki Zdrowotnej / Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych
--	---	---	---------	---	--

Cel II: Wsparcie roli i funkcji rodziny – budżet

Zakres wsparcia	Nazwa Programu/Zadania	Rok 2019	
		Wydatki na realizację zadania	w tym środki miejskie
1. Wsparcie umiejętności administrowania zasobami lokalowymi i budowania przyjaznej przestrzeni, wsparcie umiejętności funkcjonowania w kontakcie z instytucjami.	a. Aktywizacja społeczna; Cel: zwiększenie dbałości o najbliższe otoczenie.	53 411,66 zł	0
2. Wsparcie umiejętności niezbędnych do poruszania się na rynku pracy.	a. Kształcenie ustawiczne, podnoszenie kwalifikacji, współpraca z pracodawcami, dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy.	Bezkosztowo	
	b. Aktywizacja zawodowa poprzez uczestnictwo w Klubie Integracji Społecznej.	6 217,75 zł	0
	c. Aktywizacja zawodowa poprzez uczestnictwo w Centrum Integracji Społecznej.	287 606,69 zł	107 539,72 zł
3. Wsparcie roli rodzica w budowaniu zasobów wychowawczych i planowaniu rodziny, wsparcie w budowaniu dobrych wzorców w rodzinie.	a. Organizowanie programów wspierających z zakresu podnoszenia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych dla rodziców dzieci czasowo umieszczonych w pieczy zastępczej oraz rodziców przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze.	6 055,98 zł	5 100,00 zł
	b. Prowadzenie jednostek specjalistycznego poradnictwa.	234 792,00 zł	215 000,00 zł
	c. Zapewnienie rodzinom opieki i wsparcia asystenta rodziny oraz pomocy pedagogiczno – psychologicznej.	1 249 469,95 zł	1 020 809,42 zł
	d. Zapewnienie rodzinom wsparcia przez rodziny wspierające.	-	
	e. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie; Cel: podejmowanie czynności w celu ochrony osób doświadczających przemocy domowej i działań zmierzających ku zatrzymaniu przemocy.	Bezkosztowo	

4. Wsparcie w kontrolowaniu niekorzystnych dla zdrowia zachowań, uzależnień, korygowanie zachowań szkodliwych dla zdrowia u dzieci, terapia, profilaktyka - uzależnienia behawioralne.	a. Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Przeciwdziałanie Narkomanii.	-	-
	b. Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.	790 000,00 zł	777 446,94 zł
	Cel: I Realizacja w łódzkich szkołach oraz innych placówkach oświatowych programów profilaktyki alkoholowej, w tym nakierowanych na kształtowanie i wzmocnienie czynników chroniących przed podejmowaniem zachowań ryzykownych zgodnie z filozofią profilaktyki pozytywnej (m. in. budowanie konstruktywnych interakcji społecznych, poczucia własnej wartości i skuteczności, rozwój zainteresowań, identyfikacji z pozytywnymi wzorami i grupami odniesienia).	80 000,00 zł	80 000,00 zł
	Cel: II Wspieranie działań promujących styl życia wolny od alkoholu, w tym także działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna).	431 377,10 zł	375 000,00 zł
	Cel: III Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej.	138 440,00 zł	116 000,00 zł
	Cel: IV Prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży z grupy wysokiego ryzyka w ramach profilaktyki wskazującej.	40 950,00 zł	37 750,00 zł
	c. Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii.		
	Cel: I Wspieranie inicjatyw promujących zdrowy styl życia wolny od narkotyków, w tym także prowadzenie działań profilaktycznych o charakterze sportowym i kulturalnym kierowanych do ogółu dzieci i młodzieży w ramach organizacji czasu wolnego jako alternatywa dla podejmowania zachowań ryzykownych (profilaktyka uniwersalna).	142 027,00 zł	131 200,00 zł
	Cel: II	159 410,00 zł	146 400,00 zł

	Prowadzenie zajęć opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z grupy zwiększonego ryzyka w ramach profilaktyki selektywnej.		
	Cel: III Prowadzenie działań edukacyjnych i socjoterapeutycznych dla młodzieży eksperymentującej i problemowo używającej narkotyki, w tym również tzw. "dopalacze" w ramach profilaktyki wskazującej.	86 320,00 zł	72 030,00 zł
5. Wspieranie w konstruktywnym organizowaniu czasu wolnego i organizowania wypoczynku dla dzieci, wsparcie procesu edukacji i rozwijania zainteresowań u dzieci.	a. Prowadzenie placówek wsparcia dziennego.	2 466 901,27 zł	1 856 400,00 zł
	b. Realizacja projektu „Świetlice.Lodz”, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.	93 677,07 zł	1 742,26 zł
	c. Organizacja czasu wolnego, organizacja wypoczynku.	1 976 148,62 zł	1 976 148,62 zł
	d. Prowadzenie przedszkola dla dzieci z rodzin, w których występują problemy opiekuńczo – wychowawcze.	347 564,23 zł	347 564,23 zł
	e. Dodatkowe programy realizowane przez szkoły i placówki oświatowe – Jestem Kobieta, Nauczyciel – Lider – Mediator, Akademia Czasu Wolnego, Staś, Aktywizacja Społeczna Dzieci i Młodzieży – w zależności od możliwości finansowych Wydziału.	102 900,00 zł	102 900,00 zł
	f. Aktywizowanie dzieci i młodzieży do udziału w pozalekcyjnych zajęciach i imprezach sportowo – rekreacyjnych.	Bezkosztowo	
	g. Aktywizowanie dzieci i młodzieży, w tym niepełnosprawnej, do udziału w pozalekcyjnych zajęciach upowszechniających kulturę i sztukę.	Bezkosztowo	
6. Wsparcie kształtowania służących zdrowiu nawyków w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, leczenie i korygowanie zaburzeń, terapia dla dzieci, konsultacje i profilaktyka zdrowia, wsparcie poprawiające samoocenę.	a. Program wczesnego wspomagania rozwoju dziecka.	Bezkosztowo	
	b. Soboty ze Specjalistami.	59 447,66 zł	59 447,66 zł
	c.1. Promocja zdrowia - podnoszenie świadomości zdrowotnej mieszkańców Miasta oraz prowadzenie działań promujących zdrowy styl życia, adresowanych do dzieci, młodzieży.	c.1 – 109 379,91 zł c. 2 – 110 700,00 zł	c.1 – 109 379,91 zł c.2 – 100 000,00 zł

	c.2. Promowanie odpowiedzialnych zachowań prokreacyjnych wśród osób małoletnich oraz profilaktyka chorób przenoszonych drogą płciową, w tym profilaktyka HIV.		
7. Kształtowanie umiejętności budowania wspierających i życzliwych relacji, umiejętności budowania więzi z innymi.	a. Zadania statutowe szkół i poradni PP – pomoc psychologiczno – pedagogiczna, Program przeciwdziałania uzależnieniom – Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zapobiegania Narkomanii.	153 860,00 zł	153 860,00 zł
8. Uczenie asertywnych zachowań i budowania poczucia bezpieczeństwa, ochrona własnej integralności.	a. Organizowanie i prowadzenie zróżnicowanych form poradnictwa (m.in.: medycznego, psychologicznego, prawnego, rodzinnego, psychospołecznego, socjalnego, pedagogicznego), zajęć psychologa z rodziną w kryzysie oraz zapewnienie możliwości wykonania obdukcji lekarskich dla osób dotkniętych przemocą.	114 000,00 zł	101 880,00 zł
	b. Organizowanie i prowadzenie interwencji kryzysowej w sytuacjach przemocy w rodzinie.	49 925,20 zł	49 925,20 zł
	c. Wspieranie funkcjonowania telefonu Interwencyjnego dla osób dotkniętych przemocą i świadków przemocy w rodzinie.	269 997,80 zł	269 997,80 zł
Cel II: Wsparcie roli i funkcji rodziny – wydatki 2019 łącznie		9 560 579,89 zł	8 213 521,76 zł

Cel III: Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny

Zakres wsparcia	Nazwa Programu/Zadania	Wskaźniki realizacji celu	Czas Realizacji	Forma realizacji	Instytucja realizująca /koordynująca zadanie
1. Tworzenie warunków do podnoszenia jakości funkcjonowania Zespołu Interdyscyplinarnego w Łodzi.	Organizowanie szkoleń dla członków Zespołu Interdyscyplinarnego w Łodzi.	- Liczba szkoleń: 1 - Liczba osób: 19	2019	Szkolenie	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi
2. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny.	Organizowanie szkoleń i superwizji dla asystentów rodziny.	- Liczba szkoleń: 1 - Liczba osób: 16	2019	Szkolenie, superwizje	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi
3. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników socjalnych.	Organizowanie superwizji dla pracowników socjalnych.	-Liczba szkoleń: 1 - Liczba osób: 68	2019	Szkolenie, superwizje	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łodzi

Cel III: Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny – budżet

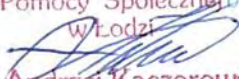
Zakres wsparcia	Nazwa Programu/Zadania	Rok 2019	
		Wydatki na realizację zadania	w tym środki miejskie
1. Tworzenie warunków do podnoszenia jakości funkcjonowania Zespołu Interdyscyplinarnego w Łodzi.	Organizowanie szkoleń dla członków Zespołu Interdyscyplinarnego w Łodzi.	2 900 zł	2 900 zł
2. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny.	Organizowanie szkoleń i superwizji dla asystentów rodziny.	4 996 zł	4 996 zł
3. Tworzenie warunków do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników socjalnych.	Organizowanie superwizji dla pracowników socjalnych.	30 000 zł	30 000 zł
Cel III: Podnoszenie jakości i efektywności usług świadczonych na rzecz wspierania rodziny – wydatki 2019 łącznie		37 896 zł	37 896 zł
PROGRAM WSPIERANIA RODZINY w ŁODZI – wydatki 2019 łącznie: 51 433 579,77 zł			
w tym środki miejskie: 34 599 307,74 zł			

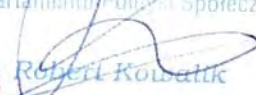
POTRZEBY

- Poszerzenie działań związanych z nabywaniem kompetencji związanych z dbaniem o zasoby mieszkaniowe i nabywaniem umiejętności dostosowania przestrzeni do potrzeb członków rodziny.
- Poszerzenie oferty związanej z umiejętnością zarządzania budżetem dla dzieci i rodziców, budowanie postawy świadomego konsumenta.
- Zachęcanie do przekwalifikowania się, zwiększając szanse na zatrudnienie. Budowanie odpowiedzialności za kształtowanie kariery zawodowej.
- Poszerzenie oferty umiejętności inter i intrapersonalnych zwiększających kompetencje rodzicielskie, związane z rozpoznawaniem uczuć, umiejętnościami komunikacyjnymi szczególnie dla rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny.
- Uczenie rodzin konstruktywnego spędzania wolnego czasu z wykorzystaniem darmowych i niskopłatnych ofert.
- Poszerzenie oferty dla rodziców, mającej na celu budowanie podmiotowości dzieci, przez uczenie rodziców wrażliwości na potrzeby dzieci i kierowanie do specjalistów w sytuacji zaobserwowania problemów.
- Szersze propagowanie trendów i budowanie stylu życia służącego zdrowiu tj. odpowiedniego żywienia, odpoczynku, aktywności fizycznej, radzenia sobie ze stresem, w oparciu o tanie rozwiązania oraz dokonywanie wyborów chroniących zdrowie.
- Poszerzenie pakietu zajęć dla dzieci dotyczących zasad asertywnego komunikowania się, pozwalającego na artykułowanie swoich potrzeb.
- Poprawa jakości współpracy oraz ustalenie wzajemnych oczekiwań dotyczących proponowanego wsparcia w ramach Programu.
- Doskonalenie współpracy między podmiotami celem zwiększenia efektywności podejmowanych działań wspierających rodzinę.
- Prowadzenie szkoleń kadry asystentów rodziny i pracowników socjalnych celem poprawy świadczonych usług.

Z-ca Głównego Księgowego
mgr Edyta Kubińska

DYREKTOR
Miejskiego Ośrodka
Pomocy Społecznej
w Łodzi

mgr Andrzej Kaczorowski

DYREKTOR
Departamentu Polityki Społecznej

Robert Kolbalt

64
WICEPREZES MIĘDZYGOSPODARSTWA
ADAM WIECZOREK
